

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YURTDIŞINDA YAŞAYAN TÜRK ÇOCUKLARI İÇİN
HAZIRLANMIŞ TÜRKÇE VE TÜRK KÜLTÜRÜ
KİTAPLARININ SÖZ VARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ

ESRA KAÇAN ŞENER

İzmir
2023

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YURTDIŞINDA YAŞAYAN TÜRK ÇOCUKLARI İÇİN
HAZIRLANMIŞ TÜRKÇE VE TÜRK KÜLTÜRÜ
KİTAPLARININ SÖZ VARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

ESRA KAÇAN ŞENER

DANIŞMAN

Prof. Dr. Kuthan Kahramantürk

İzmir

2023

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocukları İçin Hazırlanmış Türkçe ve Türk Kültürü Kitaplarının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi” adlı çalışmanın içerdiği fikri izinsiz başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında ve bölümlerinin yazımında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve *intihal içermediğini* beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

19/07/2023

Esra KAÇAN ŞENER

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 31/07/2023

Tez Başlığı:

Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocukları İçin Hazırlanmış Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam **83** sayfalık kısmına ilişkin, **03/07/2023** tarihinde **tez danışmanım tarafından** Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın sağladığı İntihal Tespit Programından (**Turnitin-Tez İntihal Analiz Programı**) aşağıda belirtilen **filtreleme tiplerinden biri** (uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin **benzerlik oranı % 28 dir.**

- <http://www.kutuphane.deu.edu.tr/tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/> adresindeki Tez İntihal Analiz

Programı Kullanım Kılavuzunu okudum

Filtreleme Tipi 1(Maksimum %15)

Filtreleme Tipi 2(Maksimum %30)

☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☐ Kaynakça hariç, ☐ Alıntılar dâhil, ☐ Altı (6) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.	☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☒ Kaynakça dâhil, ☒ Alıntılar dâhil.
EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu İLK SAYFA Çıktısı. ☒	
EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) Cd İçinde. ☐	

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı : Esra Kaçan Şener
Öğrenci No :
Anabilim Dalı : Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi
Programı : Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi
Statüsü : Yüksek Lisans Doktora

ÖĞRENCİ

DANIŞMAN

Esra Kaçan Şener

Prof. Dr. Kuthan Kahramantürk

31/07/2023

31/07/2023

Açıklamalar

- 1: Bu formu teslim etmeden önce sizden istenen bilgileri uygun kutucuğu () işaretleyerek doldurunuz.
- 2: Kullanıcı şifre vb. konusunda sorun yaşanması durumunda Üniversitemiz Merkez Kütüphanesinde bulunan Turnitin yetkilisine başvurunuz.
- 3: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu" formu tezin ciltlenmiş ve elektronik nüshalarının içerisinde ekler kısmında yer alır.
- 4: Tez savunmasında düzeltme alınması durumunda bu form güncellenerek yeniden hazırlanır.
- 4: Turnitin-Tez İntihal Analiz Programına yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak **tez başlığının tamamı**, Yazar Adı (author's first name) olarak **öğrencinin adı**, Yazar Soyadı (author's last name) olarak **öğrencinin soyadı** bilgisini yazınız.

TEŞEKKÜR

Tez yazma süresince kıymetli bilgilerinden faydalandığım, bana yol gösteren, anlayışını esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Kuthan Kahramantürk'e, katıldığım alan derslerinde ana dilime bakış açımı genişleten Prof. Dr. Şerif Ali Bozkaplan'a, Doç. Dr. Funda Uzdu Yıldız'a, Prof. Dr. Kamil İşeri'ye, tez konumu belirleme sürecimde yardımcı olan Prof. Dr. Iőıl Uluçam Wegmann'a teşekkür ederim.

Bu süreçte bana maddi manevi destek olan eşime, en büyük motivasyon kaynağım olan oğlum Alp'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Amaç ve Önem.....	2
1.3. Problem Cümlesi	2
1.4. Sınırlılıklar	3
1.5. Varsayımlar.....	3
1.6. Tanımlar	3
BÖLÜM II	4
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	4
2.1. Temel Kavramlar.....	4
2.1.1. Dil	4
2.1.2. Ana Dili	5
2.1.3. İkinci Dil	6
2.1.4. Yabancı Dil	9
2.2. Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi	10
2.3. Türkçe ve Türk Kültürü Dersinin Öğretim Programı ve Ders Kitapları	12
2.4. Söz Varlığı	15
2.4.1. Söz Varlığı - Sıklık İlişkisi	16
2.4.2. Söz Varlığının İçerdiği Ögeler	17
2.4.2.1. Deyimler	17
2.4.2.2. Atasözleri	18
2.4.2.3. İkillemeler	19
2.4.2.4. Kalıp Sözler	20
2.4.2.5. Söz Varlığının İçerdiği Diğer Ögeler	21
2.5. Kişisel Söz Varlığı	22
2.6. Konu Alanıyla İlgili Yapılmış Çalışmalar	24
BÖLÜM III.....	26
YÖNTEM	26
3.1. Araştırmanın Modeli	26
3.2. Evren / Örneklem	26
3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları.....	27

3.4. Verilerin Analizi.....	27
BÖLÜM IV	28
BULGULAR.....	28
4.1. Türkçe ve Türk Kültürü Kitaplarındaki Okuma Metinlerinin Söz Varlığı.....	28
4.2. Türkçe ve Türk Kültürü Kitapları Söz Varlığının Seviyelere Göre Dağılımı	38
4.3. Türkçe ve Türk Kültürü Kitapları Söz Varlığının Temalara Göre Dağılımı	44
4.4. Türkçe ve Türk Kültürü Kitaplarının Sözcük Sayıları ve Sıklıkları	51
BÖLÜM V	53
BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	53
5.1. Bulguların Değerlendirilmesi	53
5.2. Sonuç ve Öneriler.....	64
KAYNAKÇA.....	67
EK 1.....	72

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmada incelenen kitaplar	26
Tablo 2. Türkçe ve Türk Kültürü 2 kitabında deyimler	28
Tablo 3. Türkçe ve Türk Kültürü 2 kitabında ikilemeler	28
Tablo 4. Türkçe ve Türk Kültürü 2 kitabında kalıp sözler	29
Tablo 5. Türkçe ve Türk Kültürü 3 kitabında atasözleri	29
Tablo 6. Türkçe ve Türk Kültürü 3 kitabında deyimler	29
Tablo 7. Türkçe ve Türk Kültürü 3 kitabında ikilemeler	30
Tablo 8. Türkçe ve Türk Kültürü 3 kitabında kalıp sözler	30
Tablo 9. Türkçe ve Türk Kültürü 4 kitabında atasözleri	30
Tablo 10. Türkçe ve Türk Kültürü 4 kitabında deyimler	30
Tablo 11. Türkçe ve Türk Kültürü 4 kitabında ikilemeler	31
Tablo 12. Türkçe ve Türk Kültürü 4 kitabında kalıp sözler	31
Tablo 13. Türkçe ve Türk Kültürü 5 kitabında atasözleri	31
Tablo 14. Türkçe ve Türk Kültürü 5 kitabında deyimler	31
Tablo 15. Türkçe ve Türk Kültürü 5 kitabında ikilemeler	32
Tablo 16. Türkçe ve Türk Kültürü 5 kitabında kalıp sözler	32
Tablo 17. Türkçe ve Türk Kültürü 6 kitabında deyimler	32
Tablo 18. Türkçe ve Türk Kültürü 6 kitabında ikilemeler	33
Tablo 19. Türkçe ve Türk Kültürü 6 kitabında kalıp sözler	33
Tablo 20. Türkçe ve Türk Kültürü 7 kitabında deyimler	33
Tablo 21. Türkçe ve Türk Kültürü 7 kitabında ikilemeler	34
Tablo 22. Türkçe ve Türk Kültürü 7 kitabında kalıp sözler	35
Tablo 23. Türkçe ve Türk Kültürü 8 kitabında deyimler	35
Tablo 24. Türkçe ve Türk Kültürü 8 kitabında ikilemeler	36
Tablo 25. Türkçe ve Türk Kültürü 8 kitabında kalıp sözler	37
Tablo 26. Atasözlerinin Türkçe ve Türk Kültürü kitap seviyelerine göre dağılımı.....	38
Tablo 27. Deyimlerin Türkçe ve Türk Kültürü kitap seviyelerine göre dağılımı.....	38
Tablo 28. İkilemelerin Türkçe ve Türk Kültürü kitap seviyelerine göre dağılımı.....	40
Tablo 29. Kalıp sözlerin Türkçe ve Türk Kültürü kitap seviyelerine göre dağılımı.....	42
Tablo 30. Atasözlerinin Türkçe ve Türk Kültürü kitap temalarına göre dağılımı.....	44
Tablo 31. Deyimlerin Türkçe ve Türk Kültürü kitap temalarına göre dağılımı.....	44
Tablo 32. İkilemelerin Türkçe ve Türk Kültürü kitap temalarına göre dağılımı.....	47
Tablo 33. Kalıp sözlerin Türkçe ve Türk Kültürü kitap temalarına göre dağılımı	49
Tablo 34. Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarındaki sözcük sayıları ve sıklıkları	51

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. TTK kitaplarında atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler	53
Şekil 2. TTK kitap seviyelerine göre atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler	54
Şekil 3. Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında atasözleri	55
Şekil 4. Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında deyimler	55
Şekil 5. Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında ikilemeler	56
Şekil 6. Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında kalıp sözler	57
Şekil 7. TTK kitap temalarına göre atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler	58
Şekil 8. Türkçe ve Türk Kültürü kitap temalarında atasözleri	59
Şekil 9. Türkçe ve Türk Kültürü kitap temalarında deyimler	60
Şekil 10. Türkçe ve Türk Kültürü kitap temalarında ikilemeler	61
Şekil 11. Türkçe ve Türk Kültürü kitap temalarında kalıp sözler.....	62
Şekil 12. Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarının seviyelere göre söz varlığı	63
Şekil 13. Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarının temalara göre söz varlığı	63

ÖZET

YURTDIŞINDA YAŞAYAN TÜRK ÇOCUKLARI İÇİN HAZIRLANMIŞ TÜRKÇE VE TÜRK KÜLTÜRÜ KİTAPLARININ SÖZ VARLIĞI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Bu çalışmada, yurt dışında yaşayan Türk çocuklarına Türkçe öğretimi için hazırlanmış ders kitaplarının okuma metinlerinde söz varlığı öğelerinden hangi atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözlerin bulunduğunu ve bunların ne sıklıkla aktarıldığını belirlemek amaçlanmıştır. Çalışmada ifade edilen temel amaç kapsamında; Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinde işlenen kalıplaşmış sözlerin (atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler) sıklık dizinini, bunların kitap seviyelerine ve temalarına göre dağılımını tespit etmek amaçlanmıştır.

Çalışmanın ifade edilen amaçları çerçevesinde araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Çalışmanın veri kaynağını Türkçe ve Türk Kültürü 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7. ve 8. seviye ders kitapları oluşturmaktadır. Çalışmada Türk Dil Kurumunun çevrimiçi sözlükleri ve yazım kılavuzu esas kabul edilmiştir. Araştırmanın verilerini analiz etmek için içerik analizi ve betimsel istatistikî yöntemlerden frekans ve yüzde hesaplama kullanılmıştır. Kuramsal çerçeve bölümünde konuyla ilgili temel kavramlara yer verilmiş, Türkçe ve Türk Kültürü dersi ve programı anlatılmış, milli ve kişisel söz varlığı gibi kavramlar ele alınmıştır. Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarındaki okuma metinlerinde yer alan atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler belirlenip, seviye ve temalara göre dağılımları tablolar halinde gösterilmiştir.

Çalışma sonucunda Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarındaki söz varlığının seviyelere göre artış gösterdiği, bu konuda yalnızca deyimlerin söz varlığı ile benzerlik taşıdığı, atasözleri, ikilemeler ve kalıp sözlerde seviyelere göre artışın görülmediği, kalıp sözler ve ikilemelerin seviyelere göre dağılımının düzensiz olduğu, atasözlerine ise yalnızca üç seviyede yer verildiği tespit edilmiştir. Söz varlığının temalara göre dağılımının düzenli olduğu, temalar arasında büyük farklılıklar olmadığı görülmüş ancak atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözlerde durumun böyle olmadığı, kimi temalarda ikilemeler, kimilerinde ise kalıp sözler konusunda yığılma olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe ve Türk Kültürü, yurt dışı, söz varlığı.

ABSTRACT

THE RESEARCH OF VOCABULARY IN TURKISCH LANGUAGE AND TURKISH CULTURE BOOKS PREPARED FOR TURKISH CHILDREN LIVING ABROAD

In this study, it is aimed to determine which proverbs, idioms, reduplications and set phrases are found in the reading texts of the textbooks prepared for teaching Turkish to Turkish children living abroad and how often they are conveyed. Within the scope of the main purpose expressed in the study; It is aimed to determine the frequency index of the stereotyped words (proverbs, idioms, reduplications and set phrases) in the reading texts in the Turkish and Turkish Culture course books, and their distribution according to the book levels and themes.

Within the framework of the stated aims of the study, document analysis, one of the qualitative research methods, was used in the research. The data source of the study consists of 1st, 2nd, 3rd, 4th, 5th, 6th, 7th and 8th level textbooks of Turkish and Turkish Culture. The online dictionaries and spelling guide of the Turkish Language Institution were accepted as the basis in the study. Frequency and percentage calculation from content analysis and descriptive statistical methods were used to analyze the data of the research. In the theoretical framework section, basic concepts related to the subject are included, Turkish and Turkish Culture course and program are explained, and concepts such as national and personal vocabulary are discussed. Proverbs, idioms, reduplications and set phrases in the reading texts in Turkish and Turkish Culture textbooks were determined and their distribution according to level and themes was shown in tables.

As a result of the study, the vocabulary in Turkish and Turkish Culture books increased according to levels, only idioms were similar to vocabulary, there was no increase in proverbs, reduplications and set phrases according to levels, the distribution of set phrases and reduplications according to levels was uneven, and proverbs are included only in three levels. It has been observed that the distribution of the vocabulary according to the themes is regular and there are no major differences between the themes, but it is revealed that this is not the case with proverbs, idioms, reduplications and set phrases, there are reduplications in some themes and accumulation in set phrases in others.

Keywords: Turkish Language and Culture, abroad, vocabulary,

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

1960'lerden bu yana Avrupa'ya özellikle Almanya'ya yapılan işçi göçleri Türkçenin yurt dışında ana dili olarak öğretimini gerekli kılmıştır. Batı Avrupa ülkelerinde göçmen çocuklarının, başlangıçta misafir olarak değerlendirilip, ülkelerine döndüklerinde uyum zorluğu çekmemeleri için verilen Türkçe ve Türk Kültürü dersi, Türk göçmenlerin 50 yılı aşkın süredir Avrupa ülkelerinde yaşaması dolayısıyla gereksiz, hatta yaşanılan ülkenin dilinin öğrenilmesine engel olarak görülmektedir (Yağmur, 2013). İkidillilikte dil gelişimlerinin birbiriyle bağlantılı olduğunu ortaya koyan pek çok çalışmaya rağmen, Avrupa ülkelerinin ikidilli göçmen çocukların ana dillerini göz ardı edip yalnızca toplum dilini esas alan eğitim politikaları, ana dilin tahrip olmasına dolayısıyla toplum dilinde hedeflenen becerilere ulaşılamamasına sebep olmaktadır (Yağmur, 2007). Çoğu ülkenin ana diline karşı olumsuz tutumu sebebiyle, yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının ana dilleri olan Türkçe ile etkileşimleri genellikle aile ortamları, bu ortamlarda kullandıkları beceriler ise çoğunlukla konuşma ve dinleme ile sınırlı kalmaktadır. Ana dilleri ile yaşadıkları bu sınırlılığın yanında, buldukları ülkenin dilini de öğrenmek zorunda olan öğrenciler eğitim öğretim yönünden sıkıntılar yaşamaktadır. Gerek bu sorunların çözümü, gerekse yurt dışında yaşayan Türk öğrencilerin ana dilleri olan Türkçe ve Türk kültürü ile bağlarının kopmaması için, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1965'ten bu yana Türkçe ve Türk Kültürü dersleri yürütülmekte bunun için öğretmenler görevlendirilmektedir (Şen, 2010).

Yurtdışındaki Türk çocuklarının Türkçeyi ve Türk kültürünü öğrenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu dersler bir program çerçevesinde yürütülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı ilki 1969'da olmak üzere, yıllar içinde değişen ihtiyaçlar doğrultusunda farklı öğretim programları yayınlamıştır. Son öğretim programı 2018 yılında, Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Seviyeler) adıyla yayınlanmıştır. 2018 yılında geliştirilen programa uygun olarak 2019-2020 öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle kullanılmak üzere ders kitapları hazırlanmıştır. Çoğunlukla birleştirilmiş sınıf ortamında gerçekleştirilen Türkçe ve Türk Kültürü derslerinde temel materyal olan kitaplar, Avrupa ülkelerinin göz ardı ederek tahrip olmasına sebep olduğu ana dili becerilerin onarımı, Türk dil ve kültürünün aktarımı, öğrencilerin sözcük hazinelerinin gelişimi için büyük önem taşımaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2018’de yayımlanan Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı’nda öğrencilerin; söz varlıklarını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının ve millî, manevî, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlerimizi tanıyıp severek benimsemelerinin, böylelikle öğrencilerin duygu, düşünce, hayal dünyalarının geliştirilip, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesinin hedeflendiği belirtilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018). Programda belirtilen amaçlar doğrultusunda, kitaplarda yer alan okuma metinlerinin öğrencilerin söz varlığı gelişimini destekleme, kültürel değerleri tanıtmaya konusundaki durumlarının incelenmesi gerekmektedir.

1.2. Amaç ve Önem

Araştırmanın amacı, yurt dışında yaşayan Türk çocukları için, Milli Eğitim Bakanlığı 2018 Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programına göre hazırlanmış Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarındaki okuma metinlerinin söz varlığı açısından incelemesini yapmaktır. Böylelikle kitaplardaki okuma metinlerinin söz varlığı konusundaki durumu ortaya koyulacak, bu konuda yapılacak çalışmalara da kaynak olacaktır.

Bu çalışma ile 2018 öğretim programına göre hazırlanan Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinin söz varlığına ilişkin durumu ortaya çıkacaktır. Bu çalışmada 2018’de yayımlanan Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı’na göre hazırlanan Türkçe ve Türk Kültürü ders kitapları, atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler gibi söz varlığı öğeleri açısından ilk kez incelenecektir.

1.3. Problem Cümlesi

Yurt dışında yaşayan Türk çocukları için hazırlanmış Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarındaki okuma metinleri söz varlığı açısından ne tür özelliklere sahiptir?

Alt Problemler

1. Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarındaki okuma metinlerindeki atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler nelerdir?
2. Kitaplardaki okuma metinlerindeki atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler seviyelere göre ne tür farklılıklar göstermektedir?
3. Okuma metinlerindeki atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler temalara göre ne tür farklılıklar göstermektedir?

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma;

1. 2018 Türkçe ve Türk Kültürü Öğretim Programı'na göre hazırlanan Milli Eğitim Bakanlığı Türkçe ve Türk Kültürü 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7. ve 8. seviye kitapları,
2. Kitaplarda yer alan okuma metinleri,
3. Okuma metinlerinde yer alan atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler ile sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

1. Örnekleme seçilen ders kitaplarındaki metinlerin yurt dışında yaşayan Türk çocuklarına Türkçe öğretiminde kullanılan söz varlığını yeterli düzeyde yansıtacağı varsayılmıştır.
2. Araştırma sonunda atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözlerin Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarının seviyelerine uyumluluk göstereceği, kitap seviyeleri yükseldikçe, kalıplaşmış söz varlığı sayısının da artacağı varsayılmaktadır.
3. Araştırma sonucunda Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarında yer alan atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözlerin temalara göre dağılımının benzerlik göstereceği, temalara göre dağılımın büyük farklılıklar göstermeyeceği varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

Söz Varlığı: “Sözcüklerin, deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütün” (Aksan, 2006, s. 15)

Ana Dili: “Başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunulan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireylerin toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir.” (Aksan, 2015, s. 81)

İki Dillilik: “İnsanın çeşitli sebeplerle ve değişik şartlar altında birden fazla dili edinmesi, kullanması veya ikinci bir dili anadiline yakın düzeyde öğrenmesi” (Aksan, 2015, s. 26)

Ders Kitabı: “Her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak olan, konuları öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış, öğrenim amacı ile kullanılan basılı eser” (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] Ders Kitapları Yönetmeliği, 1995)

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Temel Kavramlar

2.1.1. Dil

Dil günümüze dek pek çok düşünür ve bilim insanı tarafından birçok farklı şekilde tanımlanmıştır. Sosyal ve canlı bir varlık olan dil, ortak malı olduğu toplumun özelliklerine ve ihtiyaçlarına göre zamanla değişip gelişebilir. Bu süreç dil için oldukça doğaldır. Dilin bu dinamik yapısı gereği herkes tarafından kabul görmüş tek bir tanımı bulunmamaktadır.

Dil, Gramer Terimleri Sözlüğünde; “İnsanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre biçimlenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden örülü çok yönlü ve gelişmiş bir sistem.” (Korkmaz, 1992, s. 43) olarak tanımlanmıştır.

Aksan’a göre dil; “Duygu, düşünce ve isteklerin bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü ve çok gelişmiş bir dizgedir” (Aksan, 2015, s. 55)

Muharrem Ergin’in dile ilişkin tanımı “İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimâî bir müessese" (Ergin, 1989, s. 3) şeklindedir

Ferdinand de Saussure’e göre ise “Dil bir kâğıda da benzetilebilir: Düşünce kâğıdın ön yüzü, ses ise arka yüzüdür. Kâğıdın ön yüzünü kestiniz mi, ister istemez arka yüzünü de kesmiş olursunuz. Dilde de durum aynı: Ne ses düşünceden ayrılabilir, ne de düşünce sestten.” (Saussure, 1998, s. 169)

Humboldt’a göre bir sözcük deposu ve bir gramer kuralları sistemi olarak dil, insana doğduğu sosyal çevre tarafından verilir ve bunu kendi eylemleriyle kendisi için elde etmesi gerekir (Humboldt, 1836).

Dil üzerine yapılmış tanımlarda, dilin canlı bir iletişim aracı olmasının yanı sıra doğal olması, bulunduğu toplumun ortak malı olması, bu durum gereği sosyal olması, bulunduğu toplumda gizli anlaşmalar üzerine kurulu bir sistem olması ve kurallarının olması gibi özellikleri de ele alınmıştır.

2.1.2 Ana Dili

İnsanın dünyaya geldiğinde karşılaştığı ve kaynaştığı ilk dil olan ana dili, ana dil kavramı ile karıştırılması sebebiyle birçok konu alanı uzmanı tarafından ele alınmış, iki kavramın birbirleri yerine kullanılmaması gerektiği, kavramların farklılıkları açıklanmaya çalışılmıştır. Tanımlara bakıldığında ana dil kavramıyla; dilin diğer dillere kaynaklık etme, onlara çıkış noktası olma, onları doğurma özelliği vurgulanır. Ana dil kavramının tanımlarından birkaçı şu şekildedir;

“Bugün ses yapısı, şekil yapısı ve anlam bakımından birbirinden az çok farklılaşmış bulunan dil veya lehçelerin, kök bakımından bilinmeyen bir tarihte birleştikleri ortak dil: Ana Türkçe, Ana Moğolca, Ana Altayca, Roman dillerine kaynaklık eden Latince gibi.” (Korkmaz, 1992, s. 8)

“Bir ya da birçok dilin kaynaklandığı dil. Örneğin Latince Roman, dillerine göre bir anadildir.” (Vardar, 2002, s. 17)

“Başka diller türetmiş olan eski dil.” (Türk Dil Kurumu [TDK], 1949)

Ana dili kavramı ise bireyin ilk tanıştığı, kendisini en iyi ifade etme ve çevresiyle iletişimini en güçlü şekilde kurmasını sağlama yönleriyle tanımlanmıştır. Sosyal çevrenin önemini ön plana çıkaran ana dili kavramının da birçok tanımı bulunmaktadır.

“İnsanın doğup büyüdüğü aile ve soyca bağlı bulunduğu toplum çevresinden öğrendiği, bilinçaltına kadar inebilen ve kişilerle toplum arasındaki ilişkilerde en güçlü bağı oluşturan dil: İnsandaki ana dili duygusu konuşmadaki bazı yanlışları kolaylıkla önler.” (Korkmaz, 1992, s. 8)

“İnsanın içinde doğup büyüdüğü aile ya da toplum çevresinde ilk öğrendiği dil. Ana dili bilinci dili yabancı öğelere karşı savunur.” (Vardar, 2002, s. 17)

“Bir kimsenin ocağında konuşulan ve kendisince ilk öğrenilen dil.” (TDK, 1949)

“İnsanın içinde doğup büyüdüğü aile ya da toplum çevresinde duyarak ve ilk olarak edindiği dil/diller. İki dilin aile içinde ya da yakın çevrede konuşulduğu durumlarda iki dil de anadili olabilir. Çeşitli anadillerin konuşulduğu bir ülkede bu anadillerden biri ya da birkaçı resmi dil konumunda olabilir. Anadillerinden hangisinin ya da hangilerinin resmi dil konumunda olacağı dil planlaması uygulanarak belirlenir.” (İmer vd., 2011, s. 25)

Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının çoğunun ana dili olan Türkçe, yaşadıkları ülkelerin toplum dili olan İngilizce, Almanca, Fransızca gibi diller ile aynı ana dilden doğmamıştır. Diller arası farklılığın nedenlerinden olan bu durum dil öğrenimini olumsuz

etkilemektedir. Bu duruma bir de göçmen buldukları ülkelerin toplum dilini esas alıp ana dili eğitimine önem vermeyen eğitim politikaları eklendiğinde durum içinden çıkılmaz bir hal almaktadır. Halbuki ana dilinde belirli bir seviyeye ulaşmamış bireylerin, yaşadıkları ülkelerin toplum dilini etkin bir şekilde edinmelerinin çok daha zor olacağı birçok çalışmada ortaya konmuştur.

2.1.3. İkinci Dil

İkinci dil kavramı Dilbilim Sözlüğünde “Kişinin anadili olmayan, iletişim amacıyla öğrenilen dil. Göçmenler buldukları ülkenin dilini ikinci dil olarak öğrenirler. Kimi ülkeler, bir dile ikinci dil konumu verirler (Afrika ve Asya’da İngilizce’nin durumu) ve bu dili kamuda (hukuk, eğitim vb. alanlarda) iletişim dili olarak kullanırlar.” (İmer vd., 2011, s. 154) şeklinde tanımlanmıştır.

Kişinin bulunduğu ülkenin toplum dili, dünyaya geldiğinde ilk temas ettiği dil olan ana dilinden farklı bir dil ise, kişi hem ana dilini hem de bulunduğu ülkenin toplum dilini kullanır. Doğal iletişim ortamlarında maruz kalma ile edinilen bu dil ikinci dil olarak tanımlanır. Bu kavram göçmenlikle birlikte ön plana çıkmıştır. Türkiye’den Avrupa’ya, özellikle Almanya’ya yapılan göçlerde ana dili Türkçe olan pek çok insan için göçtükleri ülkelerin dilleri ikinci dil olmuştur. Günlük hayat içerisinde, öğrenme sürecinde karşılaşılan pek çok kural ve bilgiyi farkında olmadan edinen bu kişiler iki dilli bireylerdir. Farklı yaşantılara sahip bireylerin ikidillilikte dil edinimleri ve dil beceri düzeyleri de farklılık gösterecektir.

İki dilliliğe dair farklı uzmanlar tarafından; bireyin ikinci dilini ana dili gibi akıcı konuşabilmesi gerektiğini, ikinci dilinde konuşup yazamasa da dinleyip okuduğunu anlamasının ya da iletişim kurmasının yeterli olduğunu belirten farklı görüşler bulunmaktadır. Her iki dil becerisine eşit oranda sahip olan insan sayısının çok çok az olması, ana dil ve ikinci dilin farklı yerlerde farklı amaçlarla kullanılması, ikinci dilde farklı dil becerilerinde farklı yetkinliğe sahip olunabileceği durumu, dil yeterliliğinin şartlara göre değişebilir olması gibi nedenlerle iki dilliliğin farklı farklı tanımları bulunmaktadır (Bölükbaş-Kaya vd., 2019).

İki dillilik dillerin edinim yaşı bakımından erken/geç, edinim sırası bakımından ise eşzamanlı/ardışık olarak sınıflandırılmıştır. İkinci dilin çocukluk döneminde edinilmesi erken, yetişkinlik döneminde öğrenilmesi geç iki dillilik olarak tanımlanırken, ikinci dilin ana dil ile aynı zamanda öğrenilmesi eşzamanlı, sonradan öğrenilmesi ise ardışık iki dillilik şeklinde isimlendirilmiştir. İki dillilik her iki dildeki yeterlilik düzeyi esas alınarak, iki dilin

de başarıyla kullanıldığı dengeli ikidillilik, dillerden birinin diğerinden daha başarılı şekilde kullanıldığı baskın ikidillilik ve dil beceri düzeylerinin her iki dilde de düşük olduğu sınırlı iki dillilik olarak sınıflandırılmıştır (Wegmann, 2014).

Uzun (2014) ikidilliliği zihinde düzenlenmesi bakımından bileşik, sıralı ve alt sıralı olarak ayrıldığını ifade etmiştir. İki dilin ortak çevrede eş zamanlı edinildiği bileşik ikidillilik, ebeveynlerin ikidilli olduğu ya da çocukla iki dili birden işlevsel açıdan ayırmadan konuştuğu ortamlarda oluşmaktadır. Dillerin farklı ortamlarda farklı bağlamlarda edinildiği sıralı ikidillilik, ebeveynlerin farklı ana dillere sahip olup çocuklarıyla kendi ana dillerinde iletişim kurduğu ya da ev-toplum dilinin farklı olduğu durumlarda gerçekleşmektedir. Alt sıralı ikidillikte ise dillerden birinin güçlü olup, zayıf dilin güçlü dile bağımlı olması, güçlü dil vasıtasıyla öğrenilmesi söz konusudur. Uzun (2014) bileşik ve alt sıralı ikidilliliğe sahip bireylerin baskın ikidilli olma risklerinin, sıralı ikidilliliğe sahip olan bireylerin ise dengeli ikidilli olabilme şanslarının bulunduğunu belirtmiştir. İkidilliliğin bilişsel gelişim ve akademik başarı üzerinde olumlu etkilerinden en iyi şekilde faydalanmak için gereken düzey dengeli ikidilliliktir. Dengeli ikidillilik; dil karışmasına uğramadan yani dillerden birinin diğerini yazılı veya sözlü iletişimde sessel/dilbilgisel olarak etkilemesine, değiştirmesine izin vermeden başarıyla kullanabilme durumudur.

Cummins (1979) önceleri akademik başarının önünde bir engel olarak görülen iki dilliliğin, bilişsel gelişim üzerinde olumlu etkilerinin bulunduğunu, dil gelişiminin bilişsel gelişimi ve akademik başarıyı olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. Dil öğretiminde anadili yok sayan “submersion” programları ikidilli çocukların akademik başarısızlığının sebeplerinden biri olarak gören Cummins, iki dilin gelişim açısından birbiriyle bağlantılı olduğunu, ikidilliliğin bilişsel gelişime olumlu etki etmesi için her iki dilde ulaşılmaması gereken bir eşliğin bulunduğunu ifade etmiştir.

Yağmur (2007) yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının dil becerilerine yönelik yaptığı araştırmasında, ikidilli çocukların toplum dilindeki becerilerinin gelişmesinin anadilleri olan Türkçenin gelişmesi ile mümkün olduğu, öğrencilerin anadili becerileri arttıkça toplum dilindeki becerilerinin de buna bağlı olarak arttığı sonucuna ulaşmış, bu durumun Cummins’in eşik ve gelişimsel bağlılık kuramlarını desteklediğini ifade etmiştir. Avrupa ülkelerinin öğrencilerin anadilini hiçe sayıp toplum dilini esas alan eğitim politikalarını “at havuza ister boğulsun, ister yüzün” olarak tanımlayan Yağmur, ikinci dilin gelişiminin anadil gelişimine bağlı olduğunu belirtmiştir.

Çakır (2002) Almanya’daki Türklerin dil kullanımı üzerine yaptığı çalışmasında; Türkçenin Almanya’da ölçünlü bir dil özelliğine sahip olmadığını, farklı kişilerin geldiği

farklı yörelerin genel özelliğini yansıttığını belirtmiş, sınırlı sözcük sayısına ve Türkçe konuşma konusunda özgüvensizliğe sahip olan gençlerin Almanca-Türkçe karma bir günlük dil kullandığını, iki dili birleştirme (fusion) veya düzenek değiştirme (code switching) gibi yarı dillilik özellikleri gösterdiklerini ifade etmiştir. Yurt dışında yaşayan Türk çocukların hem Türkçeyi hem de Almancayı edinmeleri amacıyla, başta ebeveynlerden biri Türkçe, diğeri Almanca konuşurken, Almanca konuşan ebeveynlerin ilerleyen süreçte “çocuğumu içimden geldiği gibi sevemiyorum” gerekçesiyle Türkçe konuşmaya başladığını belirtmiştir. Yıldız (2012) Almanya’da yurt dışında yaşayan Türk çocuklarına Türkçe öğretimi üzerine yaptığı araştırmasında; öğrencilerin %63’ünün evde karma dil kullandığı sonucuna ulaşmıştır. Ebeveynlerin bu tutumu çocukların kiminle hangi dili konuşacağı konusunda tereddüt etmesine, iletişim sırasında düzenek değişimi yaşamasına sebep olacaktır.

Bölükbaş-Kaya bağımlı/alt sıralı ikidillilikte bireyin zayıf olduğu dili konuşurken güçlü olan dilden sözcük aktarımı (code-switching) yaptığını ya da cümlenin herhangi bir yerinde öteki dile geçtiğini belirtmiştir. Yine aynı araştırmasında toplum dili edinilirken ana dil becerilerinin korunmasının artırıcı, göz ardı edilip bozulmasının ise eksiltici ikidillilik olarak adlandırıldığını, eksiltici ikidillilikte bireylerin toplumsal baskı sonucu erken dönemden itibaren sadece toplum dilini kullanmaya zorlandığını, ana dilin geri plana atılarak gelişiminin olumsuz etkilendiğini üstelik buna rağmen toplum dilinde de hedeflenen gelişime ulaşamadığını ifade etmiştir.

Kültürel kimlik açısından ele alındığında; her iki dilin kültürüne de sahip olma iki kültürlülük, yalnızca birinin benimsenmesi tek kültürlülük, birinci dilin kültürünün terkedilip ikinci dilin kültürünün benimsenmesi asimile olma, her iki dile ait kültür değerlerinin reddedilmesi ise kültür kaybı olarak adlandırılmıştır. Kimlik edinimi ve sosyalleşme sürecini kendi memleketinde tamamlayıp daha sonra yurt dışına göçen bireylerde yabancı olmanın bir sorun teşkil etmediği, yurt dışında doğan veya çok erken dönemde yurt dışına giden bireylerde ise buldukları ülkelerin değerlerinin baskın olduğu, Türkçenin ihmal edilip, toplum dilinin önemsendiği, bu kişilerde Türkçenin yabancı dil konumuna geldiği belirtilmiştir (Bölükbaş-Kaya vd., 2019).

Araştırmanın konusu olan Türkçe ve Türk Kültürü dersinin öğrencileri homojen yapıda olmayan iki dilli bir gruptur. Türkiye’nin farklı şehirlerinden göç eden bu öğrencilerin ana dili yalnızca Türkçe değil, Kürtçe, Arapça gibi farklı diller olabilmektedir. Aynı ana dili paylaşan öğrenciler arasında ise elbette dil becerileri açısından farklılıklar olması, kimi dinleme ve konuşma becerisinde gelişmişlik gösterirken, kiminin okuma ve yazma becerisinde gelişmişlik göstermesi olağandır. Dilsel farklılıkların yanında ailenin

sosyal statüsü, eğitim seviyesi, dil tercihi, buldukları ülkenin eğitim politikası gibi pek çok farklı nedene bağlı olarak kimi aileler çocuklarıyla iletişimlerini yalnızca Türkçe ile kurarken, kimileri ise buldukları ülkenin toplum dili ile sürdürmekte, dolayısıyla yurt dışında yaşayan Türkiye kökenli çocuklar İngilizce, Almanca, Fransızca gibi dilleri de ana dili olarak edinebilmektedir. Çakır Ana dili Türkçe olan çocuklar ise okula başlayıp toplum dilini esas alan eğitim sistemine dahil olduklarında, ana dili olarak edindikleri Türkçe zamanla ihmal edilip gelişimi gerilemektedir. Bu yüzden Türkçe ve Türk Kültürü dersi bazı öğrenciler için ana dili, bazıları için ise ikinci dil hatta yabancı dil niteliğindedir.

2.1.4. Yabancı Dil

“Öğrencilere, akademik, toplumsal ve meslekle ilgili gelişmelerine katkıda bulunmak amacıyla anadili dışında öğretilen dil. Fransızca, Almanca, İngilizce gibi.” (Türk Dil Kurumu, 1974). Literatürde pek çok farklı şekilde tanımlansa da genel itibarıyla doğal iletişim ortamı dışında öğrenilen ve öğretilen diller yabancı dil olarak tanımlanır. Ana dil ve ikinci dil söz konusu olduğunda karşımıza çıkan edinme eylemi, söz konusu yabancı dil olduğunda yerine öğrenme ve öğretme eylemlerine bırakmaktadır.

İkinci dilin aksine yabancı dilin günlük hayatta kullanılması gibi bir durum söz konusu değildir. İkinci dil içinde bulunulan toplumla iletişim kurabilmek, istek ve ihtiyaçları ifade edebilmek, günlük yaşamı sürdürmek gibi gereksinimlere dayanır. Yabancı dilde ise kişi ne kadar ileri seviyede olursa olsun bulunduğu ülkede o dille günlük iletişim kurmaz.

Pek çok ülkede olduğu gibi İngilizce ülkemizde de yabancı dil öğreniminde ilk tercih edilen dildir. Ülkemizde ilköğretim kademesinde İngilizce birinci yabancı dil konumundadır. Ortaöğretim kademesinde ise okul türüne göre birinci yabancı dil İngilizcenin yanında ikinci yabancı dil olarak başta Almanca olmak üzere Fransızca, Arapça gibi diller talep görmektedir.

Yurt dışında yaşayan Türk çocuklar için buldukları ülkelerin edinmiş oldukları toplum dili ve aile ortamında konuşulan dil dışında okullarda öğrendikleri dil veya diller yabancı dildir. Türkçeyi ana dili olarak edinmiş olsalar bile yaşam boyu değişen şartlar doğrultusunda Türkçenin bu çocuklar için ana dili konumunu koruması garanti edilemezdir. Söz gelimi henüz erken çocukluk döneminde ana dili olarak Türkçeyi edinmiş bir çocuğun, ana dili Türkçe olan ebeveyninden uzaklaşıp farklı ana dile sahip ebeveyniyle yaşaması, Türkçe iletişim kurulan kişilerle iletişimin kesilmesi, okula başladığında ana dilin önemini göz ardı eden bir eğitim sistemine dahil olması, ölçme değerlendirmenin toplum diliyle

yapılmasından dolayı çocuğun eğitim hayatında başarılı olabilmek için toplum dilini kullanması gerektiği, buldukları ülkelerde çocuğun ana dildeki becerilerinin ve kavrama gücünün önemsenmeyip yalnızca toplum dilindeki becerilerine göre değerlendirilmesi, ebeveynlerin çocuklarının ana dili kullanması halinde toplum dilini öğrenemeyeceği inancı, ana dildeki gelişmişliğin ikinci dili de olumlu etkileyeceğinin bilinmemesi gibi olası pek çok farklı durum Türkçenin ana dili olan konumunu, ikinci dil hatta yabancı dil konumuna bırakmasına sebep olabilmektedir.

Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının bazıları için ana dili olan Türkçe, bazıları için günlük hayatta iletişimlerini sürdürmedikleri, yalnızca Türkiye'ye tatil için geldiklerinde kullandıkları yabancı bir dil niteliğindedir.

2.2 Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının verilerine göre 6,5 milyon Türkiye kökenli kişi yurt dışında yaşamaktadır. Bu sayının 5,5 milyon gibi büyük bir kısmını Batı Avrupa ülkelerinde, özellikle 31 Ekim 1961'de imzalanan Türk İşgücü anlaşması sebebiyle Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli insanlar oluşturmaktadır.

Göçmenlere ev sahipliği yapan bazı ülkeler okullarda öğrencilere Türkçe dersi sunmaktadır. Bazıları ise uyum zorluğu oluşturduğu gerekçesiyle Türkçe dersini tamamen kaldırmış, hatta teneffüslerde bile konuşulmasını yasaklamıştır. En fazla Türk vatandaşının bulunduğu Almanya'da ise bazı eyaletler Türkçe ana dili eğitimi imkanı sunarken, bazıları bunu göçmen gönderen ülkelerin sorumluluğuna bırakmıştır.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, 59.Madde uyarınca Türk vatandaşlarının yurt dışında eğitim, öğrenim ve ihtisas görmeleri ile ilgili Devlet hizmetlerinin düzenlenmesi (askeri öğrenciler hariç), Milli Eğitim Bakanlığının eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluğudur. Yurtdışında çalışan veya ikamet eden Türk vatandaşlarının eğitim ve öğretim alanındaki ihtiyaç ve sorunlarına yönelik çalışmaları ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde yürütmek 652 sayılı KHK uyarınca Milli Eğitim Bakanlığının görevleri arasındadır. 652 sayılı Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamesine göre yurt dışında Türkçe öğretimine ilişkin olarak bakanlığın farklı hizmet birimlerine farklı görevler düşmektedir.

Yurt dışında bulunan vatandaşlarımızın eğitim ve öğretim hizmetlerini yürütmek, yurda dönüşlerinde eğitim sistemimize uyumlarını sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri almak, bakanlığın yurt dışındaki okul ve kurumlarının eğitim ve öğretim programlarını, ders

kitaplarını, eğitim araç ve gereçlerini hazırlamak veya hazırlatmak, Talim ve Terbiye Kurulunun görüşüne sunmak bakanlığın hizmet birimlerinden olan Yükseköğretim ve Yurt Dışı Eğitim Genel Müdürlüğünün görevleridir.

Eğitim ve öğretim alanında ülkemizle dil, tarih veya kültür birliği bulunan ülke ve topluluklar ile diğer ülkelerle işbirliğine yönelik işleri yürütmek Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğünün görevi olarak belirtilmiştir.

Eğitim ve öğretim planları, ders kitapları ve öğretmen kılavuz kitaplarının hazırlık, inceleme, araştırma, geliştirme süreçleri ile uygulamaya ilişkin görüş ve sonuçları Bakana sunma görevi ise bakanlığın bilimsel danışma ve inceleme organı olan Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının görev tanımları arasındadır.

Eğitim ve öğretim ile ilgili gerekli görülen konuları tetkik etmek ve tavsiye niteliğinde kararlar almakla görevli olan, bakanlığın en yüksek danışma kurulu Milli Eğitim Şurası'nın ilk örneği 1921 yılında Heyet-i İlmiye tarafından düzenlenen Maarif Kongresidir. Geçmişten günümüze 20 Milli Eğitim Şurası düzenlenmiştir. Bunlar arasında yalnızca Onuncu, On İkinci, On Beşinci ve On Yedinci Şurada yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının eğitim ve öğretimleriyle ilgili kararlara yer verilmiştir. Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının Türkçe öğrenimine ilişkin olarak ise On İkinci ve On Yedinci Şuralarda kararlar alınmıştır.

Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarına Türkçenin öğretiminden sorumlu olan Milli Eğitim Bakanlığı, 1965 yılından bu yana Türk dil ve kültürünü yaşatmak amacıyla yurt dışına "Türkçe ve Türk Kültürü" ders öğretmenleri görevlendirmektedir. Türkçe ve Türk Kültürü dersi için görevlendirilenler yalnızca Türk Dili ve Edebiyatı ve Türkçe alanlarından değil, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Sınıf Öğretmenliği, Almanca, İngilizce, Fransızca, Sosyal Bilgiler, Müzik, Rehberlik gibi pek çok farklı alandaki öğretmenler arasından seçilmektedir. Her yıl sayı değişse de görevlendirmelerin en büyük kısmı başta Almanya olmak üzere Fransa, İngiltere, İtalya, Belçika, İsviçre gibi Avrupa ülkelerine yapılmaktadır. Bu öğretmenlerden gidecekleri ülkeye göre Almanca, Fransızca veya İngilizce dil belgesi istenmektedir. Avrupa ülkelerinin yanında Arnavutluk, Karadağ, Moldova, Bulgaristan, Romanya, Belarus, Kuveyt, Katar, İran, Kazakistan, Tunus, Tacikistan, Lübnan, Somali, Sudan, Kuzey Kıbrıs, Suudi Arabistan, Gürcistan gibi pek çok ülkeye ve Türk Cumhuriyetlerine de farklı alanlardan öğretmenler gönderilmektedir.

Türkçe ve Türk Kültürü dersi devam zorunluluğu bulunmayan bir ders olarak, velilerin talep etmesi üzerine, belirli bir öğrenci sayısına ulaşılması halinde, haftada iki ders saatinde gerçekleştirilmektedir. Dersin okul başarısına herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

Dersler okul idarecilerinin uygun görüp belirlediği zaman ve alanlarda gerçekleşmektedir. Kimi idareciler bu dersi, diğer öğrenciler din dersi alırken yapılacak şekilde düzenlerken, kimileri ise okul çıkışı, hafta sonu gibi zamanlarda yapılmasını planlamıştır. İsteğe bağlı olan bir dersin öğrenciler için zorlayıcı saatlerde gerçekleştirilmesinin katılımı düşürmesi ya da devamlılığı düzensizleştirilmesi olağandır. Türkçe ve Türk Kültürü dersine farklı yaş ve dil seviyelerinden öğrenciler katılmaktadır. Birleştirilmiş sınıf şeklinde gerçekleştirilen bu derslerde okuma yazması olmayan öğrenciler olabileceği gibi gelişmiş dil becerilerine sahip öğrenciler de katılabilmektedir. Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının Türkçe dersine katılımının sağlanması için velilerin ve öğrencilerin ana dili önemi hakkında bilinçlendirilmesi, ders katılımında sürekliliğin sağlanması için dersin öğrenciler için uygun zamanlarda gerçekleştirilmesi, motivasyonu artırmak için ise dersin okul başarısına etki etmesi gibi yöntemler derse ilişkin temel sorunların çözümü olabilecektir.

2.3. Türkçe ve Türk Kültürü Dersinin Öğretim Programı ve Ders Kitapları

Milli Eğitim Bakanlığı 1965 yılında yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının Türkçe öğrenmeleri için 17 öğretmeni yurt dışında görevlendirmesinin ardından, 1969 yılında "Dış Ülkelerde Bulunan Türk İşçilerin İlkokul Çağındaki Çocukları İçin Devam Ettikleri Yabancı İlkokullarda, Ayrılabilen Zaman İçinde, Türkiye'den Gönderilen Öğretmenler Tarafından Yapılacak Türkçe, Din Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Dersleri Program Taslağı" adlı bir öğretim programı hazırlanmıştır (Şen, 2016).

Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının Türkiye'ye geri döndüklerinde uyum zorluğu çekmemeleri, dilleri ve kültürleriyle bağlarını koparmamaları için hazırlanan ilk programın ardından, değişen ihtiyaçlar doğrultusunda farklı programlar geliştirilmiştir.

1969'ta hazırlanan ilk programın ardından, 1980'de "Dış ülkelerdeki Türk işçilerinin çocuklarına ait Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Din Bilgisi Programları", 1981'de "Yurtdışındaki Türk İşçi Çocukları İçin Türkçe Dersi Programı", 1982'de "Yurtdışındaki Türk İşçilerinin Çocukları İçin Temel eğitim 1, 2 ve 3. Sınıflar Din ve Ahlak Bilgisi Dersi Programı", 1986'da "Yurt Dışı İşçi Çocukları Türkçe-Türk Kültürü ile Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Programları", 2000 yılında "Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe (1-10. Sınıflar), Türk Kültürü (4-10. Sınıflar) ve Yabancı Dil Olarak Türkçe (6-11. Sınıflar) Dersleri Öğretim Programları", 2006'da "Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Dersi (1-10. Sınıflar) Öğretim Programı", 2009'da "Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Türkçe ve Türk Kültürü Dersi (1-10. Sınıflar) Öğretim Programı" ve son

olarak 2018’de “Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Seviyeler)” adıyla günümüze kadar 9 program hazırlanmıştır (Demirbaş, 2014).

Yurt dışındaki Türk çocukları için ilk kez 1969’da hazırlanan öğretim programından 13 yıl sonra 1983’te “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi I-II-III (Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin)”, “Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin Okuma-Yazma 2” ve “Yurt Dışındaki Türk Çocukları İçin 3. Sınıf Türkçe” isimli kitaplar hazırlanmıştır. 1983’ten 2010 yılına kadar yurt dışındaki Türk çocukları için özel kitaplar hazırlanmamış, Türkiye’de kullanılan kitaplardan yararlanılmıştır. 2010 yılında Türkçe ve Türk Kültürü (1-3, 4-5, 6-7, 8-10. sınıflar) ders ve çalışma kitapları ile öğretmen kılavuz kitabı hazırlanmıştır (Demirbaş, 2014).

Günümüzde yurt dışındaki Türk çocuklarına Türkçenin öğretimi amacıyla gerçekleştirilen “Türkçe ve Türk Kültürü” dersinin dayandığı öğretim programı 2018 tarihli Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı’dır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2017 yılında Türkçe ve Türk Kültürü dersinin öğretim programı ve ders kitaplarının genel durumunun belirlenip, öğretmen, öğrenci ve velilerin Türkçe ve Türk Kültürü dersine ilişkin ihtiyaç ve beklentilerinin tespit edilmesi amacıyla bir rapor hazırlanmıştır. Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarına ilişkin olarak; öğrenci düzeylerinin çok üstünde olduğu, öğrencilerin hazır bulunuşluklarına uygun olmadığı, farklı yaş ve seviyedeki öğrencilerin bir arada derse katılmalarına imkan vermediği, ilk kitabın birinci ünitesi dışında kullanılmadığı gibi pek çok olumsuz sonuca ulaşılmıştır (Karadağ ve Baş, 2018).

2017 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan durum analizi sonrası 2009 yılında hazırlanan programdan farklı, yeni bir program geliştirilmiştir. Geliştirilen programda önceki programlarda yer alan sınıf tanımlaması yerini seviye tanımına bırakmıştır. Program ana dile maruz kalma süreçleri farklılık gösteren, farklı yaş ve seviyelerden öğrencilerin bir arada derse katılıp, Türkçelerini geliştirme ve Türk kültürünü tanımalarına imkan verecek biçimde düzenlenmesi esas alınmıştır. Programda Türkçe ve Türk Kültürü dersinin özel amaçları “Yurt dışındaki Türk çocuklarının Türkçeyi etkili bir şekilde edinmesini, Türkçe dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin gelişmesini, ana dilleri Türkçeyi daha etkin kullanmalarını sağlamak ayrıca Türk kültürünün temel unsurlarını aktarmak, Türk kültürü ile buldukları ülkenin kültürel öğelerini ilişkilendirerek kültürler arası özelliklerini geliştirmek” olarak ifade edilmiş, “öğrencilerin söz varlıklarını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanmasının hedeflendiği” belirtilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018).

“Öğretim programı yapılandırılırken temel eğitime karşılık gelecek sekiz seviye esas alınmıştır. Dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma kazanımları sarmal yapıda, sekiz seviyeye göre, sayısı ve zorluğu hiyerarşik biçimde artan bir şekilde düzenlenmiştir.” (MEB, 2018, s. 1). Programda Türkçe temel dil becerilerinin kazanımları 1-4. seviyelerde temel kişilerarası iletişim becerileri, 4-8. seviyelerde ise bilişsel akademik dil yeterliliği dikkate alınarak oluşturulmuştur. Araştırmanın konusu olan okuma becerisinde söz varlığına ilişkin kazanımlar 4-8. seviyelerde yoğun olarak yer almaktadır. Deyimler, atasözleri, ikilemeler gibi söz varlığı unsurlarının anlamlarını bulma, bağlamdan yararlanarak söz varlığı unsurlarının anlamını belirleme ve okuduklarında geçen söz varlığı unsurlarının anlam özelliklerini ayırt etme programda yer alan okuma kazanımlarından birkaçıdır.

Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarında Türk kültürünün aktarımı için tema zemini kullanılmıştır. Kitapların zorluğu giderek artan sekiz seviyesinde sekiz ayrı tema bulunmaktadır. Bu temalar her seviye için aynı sırayla yer almaktadır; Ben ve Ailem, Çevre Farklılıklar ve Birlikte Yaşama, Oyun ve Eğlence, Bayramlar ve Kutlamalar, Gezelim Görelim, Geçmişe Açılan Kapı, Sanat ve Edebiyat, İnsan ve Doğa. Her tema birbirinden farklı alt temalar içermektedir. Ben ve Ailem teması; aile, anadil, akraba, arkadaşlık, büyükler, soy ağacı, tanışma, eğitim, meslek seçimi, Türkçe, Türkiye’de eğitim, vatan, gurbet, göç, konsolosluk, büyükelçilik gibi çok çeşitli alt temaları içermektedir. Çevre Farklılıklar ve Birlikte Yaşama temasında evrensel değerler, farklı diller, farklı kültürler, insan hakları, inançlar, kültürler arası iletişim gibi alt temalar yer alırken, Oyun ve Eğlence temasında sokak oyunları, halk oyunları, mani, tekerleme, türkü gibi alt temalara yer verilmiş, Bayramlar ve Kutlamalar teması dini ve milli bayramlar, doğum günü, asker uğurlama, düğün, kandil geceleri, nevruz gibi alt temalar içerirken, Gezelim Görelim temasında Türk mutfağı, tarihi ve turistik mekanlar, şehirler, dağlar, ırmaklar gibi coğrafi alt temalar yer bulmuştur. Geçmişe Açılan Kapı temasında Atatürk ve Türk tarihi, Sanat ve Edebiyat temasında Türk müziği ve el sanatları, İnsan ve Doğa temasında ise bitkiler, hayvan türleri ve doğa olayları gibi alt temalar yer almaktadır. Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarının seviyeleri ilerledikçe, her temanın içerdiği alt temalar da farklılaşmaktadır. Ben ve Ailem teması, ikinci seviyede ailemle iletişim ve dostluk alt temalarını içerirken, aynı tema sekizinci seviyeye gelindiğinde büyük elçilik, konsolosluk, meslek seçimi gibi oldukça farklı alt temaları kapsamaktadır (MEB, 2018).

Türkçe ve Türk Kültürü kitapları senaryo tabanlı olarak hazırlanmıştır. Her seviyenin hemen her temasında kurgusal karakterler anlatıcı olarak belirlenmiş, öğrencilere yönergelerde bu karakterler eşlik etmiştir. Kitaplardaki konuşma, yazma, dinleme, okuma

gibi etkinlikler ilk beş seviyede “Parıltı” isimli karakterle, sonraki seviyelerde ise sembollerle gösterilmiştir.

Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı ve Türkçe ve Türk Kültürü kitapları, birleştirilmiş sınıf düzeninde farklı yaş ve seviyelerden gönüllü öğrencilerin, haftada iki ders saatinde, not kaygısı gütmeyen bir arada olduğu gerçeği göz önüne alınarak, farklı ülkelerin farklı eğitim sistemleri içerisinde bulunan öğrencilerin Türkçelerini geliştirip, Türk kültürünü tanımaları amacıyla hazırlanmıştır.

2.4. Söz Varlığı

Söz varlığı terimi Almanca “Wortbestand” teriminden çevrilerek ilk kez Aksan tarafından kullanılmıştır. Aksan (2018), Wilhelm von Humboldt’un “Her dilde bir dünya görüşü içkindir” ifadesinde belirttiği gibi, söz varlığının yalnızca göstergeler olarak değil, dilin ait olduğu toplumun kavramlar dünyası, kültür yansıtıcısı, dünya görüşünün bir parçası olarak düşünülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bundan yola çıkarak, bir dilin söz varlığını inceleme yoluyla o dilin konuşulduğu toplumun yaşam biçimi, kültürel değerleri, dinsel inançları hakkında bilgi edinmek mümkündür diyebiliriz.

Söz varlığı terimi; Türk Dil Kurumunca kelime hazinesi, kelime serveti, sözcük dağarcığı, vokabüler olarak ifade edilmiştir. Kelime hazinesi terimi Gramer Terimleri Sözlüğünde “Bir dilin bütün kelimeleri; bir kişinin veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı” (Korkmaz, 1992, s. 100) olarak tanımlanırken, söz varlığı terimi Dilbilim Sözlüğünde “Bir dilin sözlüksel birimlerinin ve sözlükçesinin tümü; sözlüksel birimlerin oluşturduğu açık dizge.” (İmer vd., 2011, s. 233) şeklinde tanımlanmıştır.

Türkçenin yapısı gereği türetme gücü oldukça yüksek bir dil olduğunu belirten Aksan (2018) her lehçe ve her evrede bu gücün görülebileceğini, bazı ad ve eylem köklerinden 100’e yakın sözcüğün türetilbildiğini ifade etmiştir. Pek çok Avrupa dilinin aksine farklı ağızlar, lehçeler ve artık müstakil bir dil haline gelmiş parçalarıyla anadil olan Türkçenin; kavramlaştırma sırasında ve renklerin adlandırılmasında doğadan faydalanma, soyut kavramları somutlaştırıp ifade etme gibi özellikleri anlatım gücünü yükseltmektedir. Dilin anlatım gücünü yükselten bir başka unsur olan ikilemeler, Türkçede pek çok dilden çok daha fazla sayıda ve oldukça bol çeşitliliktedir. Üstelik ikilemelerin dilimizdeki varlığı Türkçenin yazılı ilk belgesi olan Köktürk yazıtlarına dek uzanmaktadır. Dillerin doğal özelliklerinden olan çokanlamlılık, sık kullanılan sözcüklerin yeni anlamlar kazanması için gereken zaman açısından değerlendirildiğinde dilin eskiliğini ortaya koyan bir özelliktir.

Anlatım gücünü yükselten ikilemelerde olduğu gibi, çokanlamlı sözcüklerin de Köktürk yazıtlarında yer aldığı Aksan (2018) tarafından ifade edilmiştir. Sözcüklerin zamanla farklı anlamlar kazanmasıyla oluşan çokanlamlılıkta olduğu gibi, farklı anlamlara gelen sözcüklerin zamanla birbirine yaklaşmasıyla eşanlamlılık ortaya çıkar. Bu iki kavramın oluşması için dile oldukça uzun zaman gerektiğinden, bu kavramlar dilin eskiliğini ortaya çıkaran özelliklerdir. Hem çokanlamlı hem de eşanlamlı sözcüklere 8. yüzyılda rastlanması, Türkçenin henüz o dönemlerde dahi; çokanlamlılık için gereken farklı anlamlar kazanma, eşanlamlılık için gereken mevcut anlamların birbirine yaklaşması sürecini geride bırakacak kadar uzun bir tarihe sahip olduğunun göstergesidir. Türkçe onca güçlü özelliğine ve köklü geçmişine rağmen farklı toplumlarla kurulan ilişkiler sebebiyle yabancı öğeleri kendi sözcüklerine tercih etmiş, Türkiye Türkçesinde unutulmuş sözcükler kendilerine ağız ve lehçelerde yer bulabilmiştir.

Türk Dil Kurumunun yayımladığı, dilde yaşayan gelişmelerin yansıtıldığı 11. Baskı Türkçe Sözlük'te söz, terim, ek ve anlamdan oluşan toplam 122.423 söz varlığı, 77.005 madde başı ve 15.287 madde içi toplam 92.292 söz bulunmaktadır.

2.4.1. Söz Varlığı- Sıklık İlişkisi

Sıklık kavramı Gramer Terimleri Sözlüğünde “Bir konuşmada, bir yazıda veya bir yazarın eserinde bazı kelimelerin öteki kelimelere oranla daha çok ya da daha az kullanılması durumu.” (Korkmaz, 1992, s. 42) olarak tanımlanmıştır.

Sıklık çalışmaları ile bir dilde kişilerin hangi sözcüklere daha fazla ihtiyaç duyduğu, hangi sözcüklerin daha işlevsel olduğu, dolayısıyla diğer sözcüklere göre kullanım sıklığının ne olduğu ortaya konur. Ana dil ve yabancı dil öğretiminde düzeylere göre kullanılacak sözcüklerin belirlenmesinde ve dil sözlüklerinin hazırlanmasında sıklıkların bilinmesi gerekmektedir. (Aksan, 2015/III.C, s. 20)

Bir dilin sözcüklerinin diğer sözcüklere göre hangi oranda kullanıldığını inceleyen sıklık çalışmalarının kayda değer ilk örneği 1921 yılında Thorndike tarafından hazırlanmış *Teacher's Word Book (Öğretmenin Kelime Kitabı)* çalışmasıdır. Ülkemizde yapılan ilk çalışma 1936 yılında Ömer Asım Aksoy tarafından hazırlanan *Bir Dil Öğrenmek İçin En Lüzumlu Kelimeler ve Bu Kelimelerin Belirtme Usulü* adlı çalışmadır. İlk kapsamlı araştırma ise 1960 yılında Pierce başkanlığında hazırlanmış *Türkçe Kelime Sayımı (A Frequency Count of Turkish Words)* isimli çalışmadır (Baş ve Karadağ, 2012).

Pierce'in çalışmasına dayanarak, sıklık çalışmalarından elde edilen sonuçların dillerin özelliklerine, toplumların yaşam biçimine göre değiştiğini, toplumda daha fazla gereksinim duyulan sözcüklerin sıklık listelerinde başı çektiğini belirten Aksan (2015), bir dilin kullanımı en sık olan 1000 sözcüğünü bilmekle, o dildeki sıradan metinlerin %80'inden fazlasını anlamının mümkün olduğunu ifade etmiştir.

Birinci sınıf öğrencisinden, temel seviye yabancı dil öğrencisine kadar hemen her düzeyde öğrenilmesi gereken sözcüklerin belirlendiği sıklık çalışmaları, öğretmenlere büyük kolaylık sağlamaktadır. Yurt dışında ana dil ders materyallerinde faydalanılmak üzere söz varlığı listelerinden yararlanılırken, ülkemizde ana dil dersi materyallerinde ölçüt alınacak söz varlığı listeleri bulunmamaktadır (Baş ve Karadağ, 2012).

Türkçe ve Türk Kültürü derslerinde kelime öğretimine temel oluşturmak üzere; *Öğretme Yönelik 1250 Kelime Listesi*, *TS Corpus Derlemi En Sık 1000 Kelime Listesi*, *Tematik Kelime Listesi* ve *Yazılı Türkçenin Kullanım Sıklığına Göre 1000 Kelime Listesi* adlı listelerin kullanılacağı, listelerin oluşturulmasında Karadağ ve Kurudayıoğlu'nun çalışmalarından, TS TimeLine ve TS Wikipedia derlemlerinden, Aksan'ın *A Frequency Dictionary of Turkish* kitabından yararlanıldığı ifade edilmiştir (Karadağ ve Baş, 2018). Söz konusu listelerde atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler gibi kalıplaşmış dil birimlerinin yer almadığı görülmektedir.

2.4.2. Söz Varlığının İçerdiği Öğeler

Aksan'ın "Bir dilin sözcük varlığı denince, yalnızca o dilin sözcüklerini değil, deyimlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütünü anlıyoruz." (2018, s. 15) tanımına uygun olarak incelememizde Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarında yer alan atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler ele alınacaktır.

2.4.2.1. Deyimler

"Bir tür sözlüksel birim oluşturan anlambirim toplama; genellikle öz anlamından az çok ayrı bir anlam içeren kalıplaşmış söz." (Vardar, 2007, s. 71), "Kendini oluşturan sözcüklerin anlamından ayrı bir anlam içeren kalıplaşmış söz öbeği." (İmer vd., 2011, s. 85), "Gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeği." (Korkmaz, 1992, s. 43) gibi tanımlara sahip olan deyim kavramı söz

varlığının anlatım gücünü gösteren önemli bir parçasıdır. Deyime ilişkin tanımlara bakıldığında, sözcüklerin benliklerinden sıyrılıp tek bir bütünü yansıtır hale geldiği, bu bütünün sözcüklerin gerçek anlamlarının toplamının ötesinde, bambaşka bir anlam içeren ve anlatımı güçlü kılan söz olduğu üzerinde durulduğu görülmektedir.

Türkçe deyimler benzetme ve aktarma yoluyla anlatımı zor durumları sahneler gibi somutlaştırma, bunun için çoğunlukla doğadan yararlanma özelliğine sahiptir. İnce anlamlı, düşündürücü ve şakalı söz olarak tanımlanan deyimler değişime karşı dirençlidirler. 1300 yıl önce Köktürk yazıtlarında geçen sözünü kırmamak deyimini bu direncin bir örneğidir (Aksan, 2018, s. 39).

Deyimlerin sınıflandırılması konusunda farklı konu alanı uzmanlarınca farklı görüşler bildirilmiştir. Aksan (2018) deyimleri sözdizimi açısından; eylemleri çekimlenebilen ancak diğer sözcükleri değiştirilemeyenler, “*çat kapı*” gibi eksilteli anlatım içerenler, “*ustamın adı Hıdır, elimden gelen budur*” örneğindeki gibi ölçü, uyak ve ses yinelemelerinin olduğu yüklemli tümce biçimindekiler, “*paşa paşa, er geç*” gibi deyimleşmiş ikilemeler, “*sır küpü*” gibi ad ve “*kirli çıkı*” gibi sıfat tamlaması şeklindeki deyimler olmak üzere beş başlık altında toplamıştır. Anlambilim açısından ise benzetmeler ve somutlaştırmanın bolca görüldüğü deyim aktarmalarının yanı sıra, bir kavramın ilgili başka bir kavram yoluyla anlatıldığı ad aktarmaları, deyimleşme sürecinde olup sözcükleri göndergesel anlamda kullanılabilen kalıplaşmış birimler ve başka dillerden çeviri yoluyla aktarılan deyimler bulunduğunu ifade etmiştir.

Deyim sınırlarının belirlenmesi konusunda sorunlar olduğunu belirten Subaşı (1988) deyimleri tam ya da birinci dereceden deyimler, yarı ya da ikinci dereceden deyimler ve üçüncü dereceden deyimler olarak sınırlandırmıştır. “*Ağaca çıksa pabucu yerde kalmamak*” gibi tam deyimlerde parçalardan bütünün anlamına ya da bütünün anlamından parçalara ulaşmak mümkün değildir. Yarı deyimlerde “*adam kıtlığında*” örneğinde olduğu gibi göndergesel anlamlı öge yan anlamlı olan ögeye bağımlı durumdadır, yan anlamlı öge tarafından deyim anlamına dahil edilir. Deyimsiler olarak da adlandırılan “*adamdan saymak*” örneği gibi üçüncü dereceden deyimler ise ögelerin yan anlamlarıyla oluşur. Üçüncü dereceden deyimlerde tam deyimlerin aksine, parçaların anlamlarından bütünün anlamına ya da bütünün anlamından parçaların anlamlarına ulaşılabilir. Deyimi oluşturan sözcükler kendi anlamlarını ne derece korursa deyim dereceleri o oranda zayıflar, bütünden parçaya ulaşmak kolaylaşır. Deyimleşmeyi anlam aktarımı olarak tanımlayan Subaşı (1988), bu aktarmanın benzetme, alüzyon, ad ve deyim aktarması gibi aktarım olaylarıyla oluştuğunu ifade etmiştir.

2.4.2.2. Atasözleri

Atasözleri, Gramer Terimleri Sözlüğünde “Anonim karakter taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen ve toplumun yüzyıllar boyunca geçirdiği denemelerden, ortak düşünce, tutum ve davranışlarıyla dünya görüşünden oluşan, genel kural niteliğindeki kısa, özlü, kalıplaşmış söz” (Korkmaz, 1992, s. 15) olarak tanımlanmıştır. Atasözleri, söz varlığının düşündürülen ve esprili öğeleri olan deyimlere göre daha vakur bir yapıda olan, toplumun deneyimlerini, dünya görüşünü, değerlerini yansıtan, yargı bildiren öğelerdir. Anlatılması, açıklanması zor durumları ifade ederken kullanılan atasözleri, anlatım gücünü artırarak uzun anlatımları gereksiz kılar. Atasözleri kalıplaşmış yapılarıdır, cümle dizimi ve sözcükleri değiştirilemez, değişime dirençli olduklarından yüzyıllar boyu kuşaktan kuşağa aktarılabilirler. Atasözlerinde de deyimlerde olduğu gibi durum, kişi değerlendirme söz konusudur. Deyimlerde bu değerlendirme çoğunlukla benzetme aracılığıyla yapılırken, atasözlerinde yargı ve eleştiri daha açık bir şekilde ifade edilir.

Aksan (2018) deyimlerde olduğu gibi atasözlerini de sözdizimi ve anlam açısından sınıflandırmıştır. Sözdizimi açısından tümce yapısına göre yalın, girişik, sıralı tümce ve sorulu-yanıtlı, öykülü gibi sınıflara ayrılan atasözleri, anlam açısından yalın anlatımlı olup sözcükleri göndergesel anlamlarında kullanılan atasözleri, somutlaştırmadan yararlanılan deyim aktarmaları, anlatılmak istenenin ilgili olduğu başka bir kavramla aktarıldığı ad aktarmaları ve ölçü, uyak, ses ve biçim yinelemeleri gibi şiir öğelerinden yararlanan atasözleri olarak sınıflanmıştır.

2.4.2.3. İkilemeler

“Anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılması” (Hatiboğlu, 1981, s. 9) olarak tanımlanan ikilemeler atasözleri, deyim ve kalıp sözlerden farklı olarak ses uyumu yönüyle öne çıkmaktadır.

Hatiboğlu (1981) “anlam gücü sağlamak için yaratılan psikoloji ve müzik olayı” olarak betimlediği ikilemelerin ses benzerliği, kalıplaşma gibi niteliklere sahip olduğunu belirtmiş, ikilemeleri yapı, anlam, görev açısından sınıflandırmıştır. Yapı bakımından ikilemeleri, ad kök ve gövdelerinden kurulan; yalın durumdaki, yansımalarından kurulan, yönelmeli, çıkmalı, kalmalı, yüklemeli, araç durumundaki, bazı yapım ekleriyle kurulan, iyelikli ikilemeler ve eylem kök ve gövdelerinden kurulan; ulaçlardan, ortaçlardan,

eylemliklerden, eylemden türetilmiş sıfatlardan, çekimli eylemlerden, çekimli eylemle birlikte ulaştan, yardımcı eylemlerle kurulan ikilemeler olarak ikiye ayırmıştır. Görev bakımından özne, nesne, tümleç, düz tümleç, dolaylı tümleç, yüklem olarak grupladığı ikilemeleri anlam bakımından, anlamı pekiştiren, güçlendiren, abartan, çoğaltan ve kolaylaştırıcılar olarak ayırmıştır.

2.4.2.4. Kalıp Sözler

İlişki sözleri olarak da tanımlanan kalıp sözler bireyler arasında belli durumlarda kullanılması alışkanlık, gelenek haline gelmiş iletişim sözleridir. Türkçe sosyal ilişkilerin önem verildiği bir toplumun dili olduğundan, günlük hayatta karşılaşılan hemen her durum için kalıp sözler barındırmaktadır. Su ikram eden kişiye *su verenlerin çok olsun*, sohbet esnasında başkası hakkında olumlu ifadeler söylemeden önce *sizden iyi olmasın*, çalışan birine *kolay gelsin*, günün ilk satışı yapılan müşteriye *siftahı senden bereketi Allahtan*, yeni eşya almış birine *güle güle kullan*, saçını kestirmiş birine *sıhhatler olsun*, okula giden öğrenciye *Allah zihin açıklığı versin* gibi diğer dillerde rastlaması zor olan ifadeler, Türk kültürü, yaşam biçimi, inanç sistemi hakkında bilgi veren kalıp ifadelerdir.

Türkçede İslam'ın etkisiyle Allah sözcüğüyle kurulmuş çok sayıda kalıp ifade bulunmaktadır. Sakınma durumunda *maazallah*, nazar inancı dolayısıyla *maşallah*, güven vermek için *evelallah*, dilek belirtmek için *inşallah*, ikna etmek için *Allah inandırısın*, birine kızınca *Allah seni bildiği gibi yapsın* gibi örnekler dini inanç sebebiyle Allah sözcüğüyle kurulmuş ilişki sözlerinin birkaçıdır.

Gökdayı (2020) kalıp sözleri yapı, anlam ve işlevlerine göre sınıflandırmıştır. Yapısına göre; tek sözcük, çok sözcüklü, öbek halinde, cümle yapısında, bitişken sözcük olarak sınıfladığı kalıp sözleri, anlamlarına göre gerçek ve değişmece anlamlılar olarak ayırmıştır. Kalıp sözlerin; iyi veya kötü dilek bildirme, her duruma uygun sözler sağlama, stresli durumlarda iletişim kurmaya yardım etme, mesajı daha açık ve kısa sürede iletmeye yardım etme, nezaket kurallarına uymayı sağlama, dinsel kimliği açığa çıkarma, iletişim sürecini düzenleme, konuşmada anlatımı güçlendirme, duygusal tepkileri dile getirme, bazı durumlarda doğru şeyi söylemeyi sağlama, toplumun inançlarını yansıtma, kültürel ayrıntıları gösterme, söz eylemleri gerçekleştirme, cevap, öğüt ve ödüllendirme bildirme işlevlerinin bulunduğunu ifade etmiştir.

Türkçede çoğu durum için birden fazla kalıp söz mevcuttur. İletişim içinde olan kişilerin sosyal durumları, yakınlıkları, iletişim ortamlarına göre kalıp sözlerden uygun olan kullanılır. Ortak dilde yemek yiyene *afiyet olsun* denirken, Anadolu'da *bereketli olsun* denmesi, yola çıkan kişiye *iyi yolculuklar* yerine *hayırlı yolculuklar*, *Allah selamet versin* gibi ifadelerin kullanılması aynı durum için çok sayıda kalıp söz bulunduğunun kanıtıdır (Aksan, 2018).

2.4.2.5. Söz Varlığının İçerdiği Diğer Öğeler

Temel söz varlığı: Söz varlığının en önemli öğelerinden olan temel söz varlığı, çekirdek sözcükler ya da kalıt sözcükler olarak da adlandırılır. Temel söz varlığının belirlenmesinde odak nokta insandır. İnsanın en çok ihtiyaç duyduğu, doğal ihtiyaçlarını ifade ettiği, toplumdaki herkes tarafından aynı şekilde anlaşılan sözcükler ve sözler temel söz varlığını oluşturmaktadır. Yemek, içmek, uyumak, su, ekmek, anne, baba gibi temel ihtiyaçlarımızı, yaşantımızın temel yapısını ifade ederken kullandığımız sözcükler temel söz varlığı olarak sayılabilir. Temel söz varlığında maddi ve manevi kültüre has kavramlar da yer alır. Elbette bu kavramlar toplumun yaşam şekli, din, tarih ve coğrafyasına dolayısıyla inanç sistemine, geçim kaynaklarına, ülkenin iklimine, bitki örtüsüne göre farklılık gösterir. Temel söz varlığı dilin diğer öğelerine kıyasla değişime daha dirençlidir (Aksan, 2018).

Temel söz varlığının belirlenmesi bir yandan öğreticiye ne öğreteceği konusunda fikir sunarken diğer yandan öğrenene kuracağı iletişimde hangi sözcük ve sözlerden yararlanabileceğini tanıtır. Elbette bir dilin temel söz varlığına hakim olmak, o dile hakim olmak için yeterli değildir. Ancak özellikle ileri seviyede olmayan dil öğrencileri için temel söz varlığı, cümle diziminden daha önemlidir.

Yabancı sözcükler: Toplamların birbirleriyle çeşitli alanlarda ilişkiler kurduğu bir dünyada dillerin bu ilişkilerden etkilenmemesi olanaksızdır. Tüm diller toplumlarının iletişim içinde olduğu dillerden, başta iletişim alanından olmak üzere yabancı sözcükler alır. Aksan yabancı sözcükleri, dilde yabancılığı belli olmayan yerleşmiş sözcükler ve dilde yabancılığını hemen belli eden yerleşmemiş yabancı sözcükler olarak ayırmıştır (Aksan, 2018, s. 37)

Türkçe geçmişi boyunca başta Farsça ve Arapça olmak üzere pek çok dilden sözcükler almıştır. Özellikle İslam'a geçiş ile namaz, oruç vb. gibi yabancı sözcükler dilimize geçmiştir. Türkçe bünyesinde karşılığı bulunsa bile, yabancı sözcükleri yaşatıp, öz kelimelerini bırakma özelliğine sahiptir.

Kalıplaşmış sözler: “Ünlü kişilerin, hükümdarların, düşünürlerin, sanatçıların belli durumda, belli bir olay dolayısıyla söyledikleri evrenselleşmiş sözlerdir. Dilin söz varlığında ya özgün biçimiyle ya da olduğu gibi çevrilerek yerleşmiş durumda görülür. Ceaser’ın *Sen de mi Brütüs?*, Diogenes’in *Gölge etme, başka ihsan istemez* sözleri Türkçeye çeviri yoluyla aktarılan kalıplaşmış sözlerdir.” (Aksan, 2018, s. 43)

Terimler: “Bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi çeşitli uzmanlık alanlarının kavramlarına verilen sınırlı ve özel anlamdaki ad: radyo, televizyon, bilgisayar, dil bilimi, yüklem, benzeşme, özgül ağırlık, dörtgen, atardamar, yer çekimi vb” (Korkmaz, 1992, s. 149) olarak tanımlanmıştır. Bir ülke hangi alanda ilerleyip, ürün geliştirirse o alanda yeni terimler üretir, böylece diğer dilleri etkiler. Hatta geliştirilen ürün için ortaya çıkarılan sözcük, kullanım sıklığına bağlı olarak diğer dillerde alana bağlı bir terim olmaktan çıkar. Telefon ve televizyon gibi sözcükler dilimizde terim olmaktan çıkmıştır.

Terimler bilim, sanat gibi alanlarda ön plana çıksalar da, dilbilimde sosyolekt adı verilen alanda belli meslek, din, cinsiyet, yaş gruplarının kullandığı terimler de vardır (Aksan, 2018).

Çeviri Sözcükler: Toplumsal iletişim sonucu başka dillerden çevrilerek dile yerleşen sözcükler çeviri sözcüklerdir. Diller arası iletişimin yoğunluğuna göre dile yalnız çeviri sözcükler değil sözcük dışı ögeler hatta kurallar da girebilir. “Bir dile giren yabancı sözcüklerin yanı sıra kavramların aktarılması yoluyla dile yerleşen çeviri sözcükler de vardır.

Bu sözcükler Farsçadan *yüz suyu* tamlaması gibi tam çeviri, *galip gelmek* örneğinde olduğu gibi yarı çeviri, Arapça eser ve Farsça şah sözcükleriyle kurulan şaheser sözcüğünde olduğu gibi bağımsız çeviri ve yabancı dillerdeki karşılıklarından etkilenerek dilimizde anlamı etkilenen sözcükler olmak üzere dörde ayrılmıştır.” (Aksan, 2018, s. 47).

2.4. Kişisel Söz Varlığı

Söz varlığı, Türkçe Sözlük’te “Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler.” (TDK, Türkçe Sözlük) olarak tanımlanırken, kelime hazinesi Gramer Terimleri Sözlüğünde “bir kişinin veya bir topluluğun söz varlığında yer alan kelimeler toplamı” (Korkmaz, 1992, s. 100) olarak tanımlanmıştır. Söz varlığına ilişkin olarak kaynaklarda farklı terimlerin kullanıldığı, bir dile ait sözcüklerin yanı sıra, bir kişinin bildiği sözcüklerin de tanımlara dahil edildiği görülmektedir.

Kişisel söz varlığı söz konusu olduğunda iletişim esnasında kullanım durumuna göre etken-edilgen, aktif-pasif, alıcı-üretici söz varlığı gibi farklı tanımlamaların olduğu alt türler karşımıza çıkmaktadır. Dilbilim Sözlüğünde etken sözvarlığı; “Kişinin günlük konuşmasında, her konumda ve ortamda kullandığı sözlüksel birimlerin tümü.” (İmer vd., 2011, s.124), olarak tanımlanırken, edilgen sözvarlığı; “Kişinin anladığı ancak günlük kullanımda sıkça kullanmadığı sözlüksel birimlerin tümü. Edilgen sözvarlığının etken sözvarlığının iki-üç katı olduğu belirtilmektedir.” (İmer vd., 2011, s. 109) şeklinde açıklanmıştır. Kişinin okuduğunda veya dinlediğinde anladığı sözcükler pasif/edilgen/alıcı söz varlığı, bilmekle kalmayıp, yazılı veya sözlü iletişimde kullandığı sözcükler ise aktif/üretici/etkin söz varlığı olarak sınıflandırılmıştır.

Bir dilin söz varlığının genişliği, gelişmişliği ve köklü bir geçmişe sahip olması elbette oldukça önemlidir ancak bu özelliklerin yalnızca o dilin kitaplarında, sözlüklerinde kalmaması, dilin yaşatıcısı olan bireylere yansımaları gerekmektedir. Kişilerin dilden kendilerine aldıkları pay ne denli büyük olursa, dilin gelişimi de o denli büyük olacaktır. Kelimeleri düşüncelerin kalıpları olarak betimleyen Sevim (2018) kişinin bildiği kelime sayısı arttıkça, düşünmesinin de derinleşeceğini, kendisini çok daha iyi ifade edip, etkili iletişim kurabileceğini belirtmiştir. Bireyin pasif söz varlığının gelişmesi aktif söz varlığını da olumlu etkileyen bir faktördür. Okuma ve dinleme gibi etkinlikler sayesinde yeni sözcükler öğrenilip pasif söz dağarcığının geliştirilmesi, konuşma ve yazma gibi süreçlerde bireyin yeni öğrenilen bu sözcüklere başvurmasına yol açacağından aktif söz varlığının da gelişmesini sağlayacaktır. Elbette bu gelişim için bireyin kaliteli dinleme ve okuma süreçlerine maruz kalması, okuma alışkanlığına sahip olması, okuma ve dinleme yoluyla öğrendiği kelimelerin yazma ve konuşma becerilerinde kullanmasının sağlanması gerekmektedir.

Ülkemizdeki öğretim programlarında, öğrencilerin buldukları kademeye göre bilmeleri gereken kelime sayısına yer verilmemiş, ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinin ilgili öğrenci grubunun söz varlığı ihtiyacını ne derece karşıladığı bilinmemektedir. Ülkemizdeki öğrencilerin kelime sayısı ilköğretimde ortalama 500, ortaöğretim sonunda ise 2500’e ulaşırken, dünya genelinde ortaöğretim sonundaki bir öğrenciden 5 bin kelimeyi bilmesi beklenmektedir (Sevim, 2018). Türkiye 2018 PISA raporuna göre okuma becerileri alanında 79 ülke içinde 40.sırada yer almaktadır. PISA’da farklı düzeylere ayrılan okuma becerilerinde ülkemiz 466 puan ile “açık şekilde sunulmadığı durumlarda da metnin genel anlamını ifade etme, basit ve ileri düzey çıkarımlar yapma, bir kelime veya ifadenin anlamını çıkarmak için metnin farklı bölümlerindeki bilgileri bir araya

getirebilme” gibi davranışlar gösterememiş, 3.yeterlik düzeyi için gereken alt puan limitine ulaşamamıştır. Öğrencilerin okuma becerilerinin gelişmesi için zengin bir söz varlığına sahip olmaları gerektiği su götürmez bir gerçektir.

Kişisel söz varlığı konusunda yaşanan sorunlar yurt dışında yaşayan Türk çocuklar için ülkemizde öğretim gören öğrencilere göre daha fazladır. Ana dillerinde alabilecekleri ders saati sayısı kısıtlı olan, farklı ülkelerin farklı eğitim sistemleri içerisinde bulunan bu öğrencilerin söz varlığı konusunda sorunlar yaşaması elbette doğaldır. Büyük bölümü okuma alışkanlığı olmayan, buna bağlı olarak da söz varlığı yetersiz olan bu öğrenciler, ifade etmek istedikleri sözcüklerin Türkçesini bilmediklerinden iletişim sırasında toplum dilinden faydalanmakta, deyim ve atasözlerini tanınamakta, oldukça az sayıda kelimeyi tekrar tekrar kullanarak günlük iletişimleri sürdürmektedir (Belet-Boyacı ve Genç-Ersoy, 2015).

Ülkemizdeki öğrencilerin bireysel söz varlıklarını zenginleştirmeleri, düşünce derinliklerini artırma, iletişim becerilerini zenginleştirme ve ana dilimiz olan Türkçe'nin söz varlığının canlı tutularak niteliklerini koruması bakımından ne kadar önemliyse, yurt dışında yaşayan Türk çocukları için ise dengeli ikidilliliğe ulaşmaları, geniş bir dünya görüşüne ve farklı bakış açılarına sahip olmaları, dilimizi ve kültürümüzü buldukları ülkelerde yaşatmaları bakımından o denli önem taşımaktadır.

2.5. Konu Alanıyla İlgili Yapılmış Çalışmalar

Bu bölümde yurt dışında yaşayan Türk çocukları için hazırlanmış Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarındaki söz varlığı öğeleri üzerine yapılmış çalışmalardan örnekler tarihsel sıralama ile verilmiştir. Verilen çalışmalar Türkçe ve Türk Kültürü dersinin 2018 yılı öncesi materyalleri üzerine yapılmıştır. Yenilenen öğretim programı sonrasında hazırlanan ve ilk kez 2019-2020 eğitim öğretim yılında kullanılmaya başlanan Türkçe ve Türk Kültürü materyallerinin söz varlığı ile ilgili henüz bir çalışma bulunmamaktadır.

Çınar ve İnce (2015) 4.-5. sınıf Türkçe ve Türk Kültürü ders kitabını sıklık çalışmaları bağlamında incelemiş, ders kitabındaki sözcüklerin Göz'e ait “Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü”ndeki ilk 1000 kelimeyi büyük oranda karşıladığını ancak sıklık listesindeki 2000 sözcüğe yeteri kadar yer vermediğini ifade etmiştir.

Bekar (2016) Almanya'da Türkçenin ana dili olarak öğretimi ve Türklerin Türkçe kullanımlarıyla ilgi Almanya'da ve Türkiye'de yapılmış olan çalışmaların taranması yoluyla ilgili çalışmaların bibliyografyasını hazırlamıştır. Çalışmaları Türkiye'de ve yurt dışında yapılan çalışmalar olmak üzere iki başlık altında toplamış, daha sonra ise bu başlıklar altında

kitaplar, tezler ve makaleler olmak üzere üç gruba ayırmıştır. Türkiye’de 16’sı kitap, 19’u tez ve 68’i makale toplam 103, Almanya’da ise 14’ü kitap, 4’ü tez ve 84’ü makale olan 102 çalışma olmak üzere konuyla ilgili toplam 205 çalışma bulunduğunu belirtmiştir.

Çelik ve İnce (2015) Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarına yönelik öğretmen görüşleri üzerine yaptıkları çalışmada kitapların baskı kalitesi, anlatım dili, metinlerin uzunluğu, öğrencilerin seviyesine uygunluğu, etkinliklerin kazanımları karşılama düzeyi, kitapların günlük hayatla ilişkisi, öğrencilerin farklı becerilerini (problem çözme, gözlem vb.) ortaya çıkarma düzeyi, kullanılan ölçme araçlarının konuya ve öğrencinin düzeyine uygunluğu ve kullanılabilirliği, görsellerin metinlerle uyumu, ilgi çekme düzeyi, kazanımlara uygunluğu bakımından geliştirilmesi gerektiğini belirlemişlerdir.

Ayrancı vd. (2017) yaptıkları çalışmada Türkçe ve Türk Kültürü materyallerini dil ve anlatım, bilimsel içerik ve biçimsel şekil açısından incelemiş, yazım yanlışları, kitap içi tekrarlar, yazım tutarsızlıkları, yazarı belirtilmemiş metinler, amaç dışı etkinlikler ve basım hatalarının bulunduğunu, görsellerin yanlış ve gereksiz yere kullanıldığını tespit etmişlerdir.

Çelik (2017) Türkçe ve Türk Kültürü ders materyalleri ve çalışma kitaplarını ders kitabı ölçütleri ve hedef kitleye uygunlukları yönünden incelemiş, kitapların yeterli düzeyde etkinlik içermediğini, seviyelendirme sorununun olduğunu saptamıştır.

Mete vd. (2018) çalışmalarında Türkçe ve Türk Kültürü materyallerinde yer alan atasözlerini incelemiş, atasözlerinin kullanım sıklığına, seviyelere göre dağılımlarına özen gösterilmediğini, dinleme metinlerinin hiçbirinde atasözlerine yer verilmediğini, kılavuz kitapta atasözlerinin öğretimine ilişkin yeterli çalışmanın bulunmadığını belirlemiştir.

Kolay (2018) çalışmasında Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında yer alan kültürel öğeleri inceleyip bu öğeleri gruplamış, kitaplarda kültür öğelerine yeterince yer verilmediğini, olumsuz değerlerin yer aldığını, görsel öğelerin milli ve evrensel kültür öğelerinin kazandırılması ve aktarımına yeterli katkı sağlamadığını ifade etmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarındaki okuma metninin söz varlığına ilişkin mevcut durumun mevcut şekliyle betimleme amacı dolayısıyla, nitel araştırma yöntemlerinden, doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 187).

3.2. Evren / Örneklem

Araştırmanın evrenini yurt dışında yaşayan Türk çocukları için hazırlanmış Türkçe ve Türk Kültürü kitapları, örneklemini ise 2018'de yayımlanan Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretim Programı'na göre hazırlanan, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Türkçe ve Türk Kültürü 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. seviye kitaplarında yer alan okuma metinleri oluşturmaktadır. Türkçe ve Türk Kültürü 1 kitabı henüz okuma yazma bilmeyen öğrenciler için hazırlanmıştır, dolayısıyla bu kitap okuma metni içermediğinden örneklem dışında tutulmuştur.

Tablo 1

Araştırmada incelenen kitaplar

Kitap İsmi	Yazarı	Sayfa Sayısı
Türkçe ve Türk Kültürü 2	Ülker Şen	213
Türkçe ve Türk Kültürü 3	H. Kağan Keskin	151
Türkçe ve Türk Kültürü 4	Gökhan Arı	136
Türkçe ve Türk Kültürü 5	Kemalettin Deniz	145
Türkçe ve Türk Kültürü 6	Yusuf Doğan	168
Türkçe ve Türk Kültürü 7	Mehmet Kurudayıoğlu	168
Türkçe ve Türk Kültürü 8	Halit Karatay	236

3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları

Çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlarına ait Türkçe ve Türk Kültürü 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. seviye kitapları veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Bu kapsamda Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında bulunan okuma metinleri atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler gibi söz varlığı öğeleri bakımından incelenmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Milli Eğitim Bakanlığı Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında bulunan okuma metinleri taratılarak, söz varlığı öğelerinden atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler tespit edilmiş ve bunların sıklık dizinleri Word ve Excel programları ile oluşturulmuştur. Cibakaya programı ile kitaplardaki okuma metinlerinin sözcük sayıları ve sıklıkları tespit edilmiş; çalışmanın konusu olan atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözlerin genel sözcük sayısına göre oranı belirlenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Çalışmada ele alınan Türkçe ve Türk Kültürü 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 kitapları okuma metinlerindeki kalıplaşmış dil birimleri Word ve Excel programları ile incelenmiş ve aşağıdaki tablolar oluşturulmuştur. İncelenen metinlerde söz varlığı öğelerinden atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler tablolar halinde gösterilmiştir. Cibakaya 2.0 programı ile incelenen okuma metinlerinin sözcük sayıları ve bunların sıklıkları, seviye ve ünitelere göre belirtilmiştir.

4.1. Türkçe ve Türk Kültürü Kitaplarındaki Okuma Metinlerinin Söz Varlığı

Tablo 2

Türkçe ve Türk Kültürü 2 kitabında deyimler

	Deyim	Sıklık
1.	kül olmak	1

Tablo 3

Türkçe ve Türk Kültürü 2 kitabında ikilemeler

	İkileme	Sıklık
1.	ara sıra	1
2.	bir iki üç	1
3.	bol bol	1
4.	cik cik cik	1
5.	çanta çanta	1
6.	çıt çıt	1
7.	çıtır çıtır	1
8.	el ele	1
9.	gulu gulu	1
10.	hop hop hop	1
11.	ılık ılık	1
12.	iç iç	1
13.	kıtır kıtır	1
14.	kol kola	1
15.	mır mır	1
16.	mini mini	2
17.	mutlu mutlu	1
18.	öte möte	1
19.	pırpır pırpır	1
20.	seke seke	1
21.	süz süz	1
22.	tane tane	1
23.	tatlı tatlı	1

24.	tik tak	1
25.	yüz yüz	1
26.	zar zor	1

Tablo 4

Türkçe ve Türk Kültürü 2 kitabında kalıp sözler

	Kalıp Söz	Sıklık
1.	Allah'a emanet ol.	1
2.	Görüşmek üzere.	1
3.	Hoşça kal.	4
4.	İyi bayramlar.	1
5.	İyi eğlenceler.	2
6.	Kolay gelsin.	1
7.	Merhaba.	7
8.	Selamlar.	1
9.	Tebrikler.	1
10.	Teşekkür ederim.	1
11.	Yaşasın!	4

Tablo 5

Türkçe ve Türk Kültürü 3 kitabında atasözleri

	Atasözü	Sıklık
1.	Gülme komşuna gelir başına.	3

Tablo 6

Türkçe ve Türk Kültürü 3 kitabında deyimler

	Deyim	Sıklık
1.	ayak basmak	1
2.	dalga geçmek	1
3.	göz atmak	1
4.	ileri sürmek	1
5.	kafası karışmak	1
6.	meydana gelmek	1
7.	ortaya çıkmak	1
8.	sırtı yere gelmemek	1
9.	tadına doyum olmamak	1
10.	temel atmak	1
11.	yas tutmak	1
12.	yer almak	2
13.	yerine getirmek	1

Tablo 7

Türkçe ve Türk Kültürü 3 kitabında ikilemeler

	İkileme	Sıklık
1.	el ele	1
2.	elden ele	1
3.	kendi kendini	1

Tablo 8

Türkçe ve Türk Kültürü 3 kitabında kalıp sözler

	Kalıp Söz	Sıklık
1.	Görüşmek üzere.	1
2.	Haydi o zaman.	1
3.	Hoşça kalın.	4
4.	Merhaba.	6
5.	Teşekkür ederim.	1
6.	Vallahi!	1

Tablo 9

Türkçe ve Türk Kültürü 4 kitabında atasözleri

	Atasözü	Sıklık
1.	Rüzgar eken fırtına biçer	1

Tablo 10

Türkçe ve Türk Kültürü 4 kitabında deyimler

	Deyim	Sıklık
1.	akıldan çıkmak	1
2.	aklı ermek	1
3.	aklına gelmek	1
4.	bir araya gelmek	1
5.	bir araya getirmek	1
6.	can yakmak	1
7.	elde etmek	1
8.	gönül yıkmak	1
9.	göz gözü görmemek	1
10.	içinden geçirmek	1
11.	iple çekmek	1
12.	karşı koymak	1
13.	kaşlarını çatmak	1
14.	kulak vermek	1
15.	meydana gelmek	1
16.	omuz vermek	1
17.	ortaya çıkmak	2
18.	tadını çıkarmak	1
19.	yer almak	1
20.	yerine getirmek	1

Tablo 11

Türkçe ve Türk Kültürü 4 kitabında ikilemeler

	İkilemeler	Sıklık
1.	bol bol	2
2.	çoluk çocuk	1
3.	desen desen	1
4.	el ele	2
5.	hızlı hızlı	1
6.	hop hop	1
7.	ılık ılık	1
8.	ince ince	1
9.	renk renk	1
10.	sıkı sıkıya	1
11.	sırt sırta	1
12.	tir tir	1
13.	üst baş	1

Tablo 12

Türkçe ve Türk Kültürü 4 kitabında kalıp sözler

	Kalıp Söz	Sıklık
1.	Aferin	2
2.	Çok selam söyle	1
3.	Ellerinden operim	1
4.	Geçmiş olsun	1
5.	Görüşmek üzere	1
6.	Hoşça kalın	2
7.	İyi akşamlar	1
8.	Merhaba	9
9.	Sağ olun	1
10.	Saygılarımla	1
11.	Selamlar	2
12.	Selam söyle	1
13.	Teşekkür ederim	1
14.	Teşekkür ederiz	1

Tablo 13

Türkçe ve Türk Kültürü 5 kitabında atasözleri

	Atasözü	Sıklık
1.	Ata binersen Allah'ı, attan inersen atı unutma	1

Tablo 14

Türkçe ve Türk Kültürü 5 kitabında deyimler

	Deyim	Sıklık
1.	aklına gelmek	1
2.	bir araya gelmek	1

3.	bir araya getirmek	1
4.	ele geçirmek	1
5.	göz atmak	1
6.	işe yaramak	1
7.	karşı çıkmak	1
8.	on parmağında on marifet olmak	2
9.	ortada kalmak	1
10.	ortaya çıkmak	2
11.	yer almak	4

Tablo 15

Türkçe ve Türk Kültürü 5 kitabında ikilemeler

	İkileme	Sıklık
1.	ayrı ayrı	2
2.	el ele	1
3.	kendi kendine	1
4.	kıpır kıpır	1
5.	oğlu kızı	1
6.	omuz omuza	1
7.	sıkı sıkı	1
8.	tek tek	1
9.	yan yana	2

Tablo 16

Türkçe ve Türk Kültürü 5 kitabında kalıp sözler

	Kalıp Söz	Sıklık
1.	Aramızda kalsın.	1
2.	Görüşmek üzere.	1
3.	Hoşça kalın.	2
4.	Merhaba.	9

Tablo 17

Türkçe ve Türk Kültürü 6 kitabında deyimler

	Deyim	Sıklık
1.	akla gelmek	4
2.	bağrına basmak	1
3.	başına bir hal gelmek	1
4.	bir araya gelmek	2
5.	cana (canına) can katmak	1
6.	canı burnuna gelmek	1
7.	canını sıkmak	1
8.	can vermek	1
9.	dile getirmek	1
10.	dört bir taraf	1
11.	dünyaya gelmek	1
12.	elinde olmak	1
13.	elinden almak	1

14.	gözünü sevdiğim	1
15.	imza atmak	1
16.	kan dökmek	1
17.	kıyamet kopmak	1
18.	kucak açmak	1
19.	kulak vermek	1
20.	leyleği havada görmek	2
21.	ortadan kaldırmak	1
22.	ortaya çıkmak	2
23.	sebil etmek	1
24.	soluğu (bir yerde) almak	1
25.	ters tarafından kalkmak	1
26.	üzerinde durmak	1
27.	yer almak	9
28.	yerine geçmek	2
29.	yerine getirmek	1
30.	yolu düşmek	1

Tablo 18

Türkçe ve Türk Kültürü 6 kitabında ikilemeler

	İkileme	Sıklık
1.	allı pullu	1
2.	amanın amanın	1
3.	ev bark	1
4.	ince ince	1
5.	olmazsa olmaz	1
6.	sen ben	1
7.	sık sık	1
8.	vah vah	1
9.	zengin fakir	1

Tablo 19

Türkçe ve Türk Kültürü 6 kitabında kalıp sözler

	Kalıp Söz	Sıklık
1.	Afiyet olsun.	2
2.	Hoş geldiniz.	6
3.	İyi gezmeler.	1
4.	Kurban olayım.	1
5.	Maşallah.	1
6.	Merhaba.	2
7.	Ne diyeyim?	1
8.	Söz sende.	1
9.	Teşekkür ederim.	1
10.	Vallahi!	1
11.	Zahmet olmazsa.	1

Tablo 20

Türkçe ve Türk Kültürü 7 kitabında deyimler

	Deyimler	Sıklık
1.	akıl etmek	1
2.	akla gelmek	1
3.	ayakları üstünde durmak	1
4.	baş üstünde tutmak	1
5.	başta gelmek	1
6.	boşa gitmek	1
7.	çat kapı	1
8.	dile getirmek	1
9.	diline takmak	1
10.	diş kirası	3
11.	dünyaya gelmek	1
12.	dünyaya gözünü açmak	1
13.	el uzatmak	1
14.	ele geçmek	1
15.	ele geçirmek	1
16.	gece gündüz dememek	1
17.	gelip çatmak	1
18.	gönlü kalmak	1
19.	gönül açmak	1
20.	gönül vermek	1
21.	göz atmak	1
22.	içine işlemek	1
23.	işe yaramak	1
24.	iyi gelmek	1
25.	kafasını kurcalamak	2
24.	karşısına çıkmak	1
25.	ortaya çıkmak	2
26.	ortaya koymak	2
27.	öyle gelmek	1
28.	tadına doyum olmamak	2
29.	üzerinde durmak	1
30.	yer almak	11
31.	yerine getirmek	1
32.	yol almak	2
33.	yola çıkmak	3
34.	yol görünmek	1
35.	yol vermek	1
36.	yüz tutmak	1

Tablo 21

Türkçe ve Türk Kültürü 7 kitabında ikilemeler

	İkileme	Sıklık
1.	akşam sabah	1
2.	ardı ardına	1
3.	baştan sona	1
4.	bol bol	1
5.	boy boy	1
6.	büyük küçük	1
7.	dağ bayır	1

8.	dağ tepe	1
9.	elim elim	1
10.	gelip geçmek	1
11.	gizli gizli	1
12.	günlük güneşlik	1
13.	hemen hemen	2
14.	iç içe	1
15.	kariş kariş	1
16.	kat kat	1
17.	kıs kıs	1
18.	kutu kutu	1
19.	neyin nesi	2
20.	olan biten	1
21.	pırıl pırıl	1
22.	piti piti	1
23.	sağa sola	1
24.	şırıl şırıl	1
25.	uçsuz bucaksız	1
26.	üst üste	2
27.	yan yana	3
28.	yavaş yavaş	1
29.	yiyip içmek	1
30.	zaman zaman	1

Tablo 22

Türkçe ve Türk Kültürü 7 kitabında kalıp sözler

	Kalıp Söz	Sıklık
1.	Allah rızası için.	1
2.	Çok memnun oldum.	1
3.	Göz aydın.	1
4.	Hoş geldin.	1
5.	İyi eğlenceler.	1
6.	Merhaba.	5
7.	Mübarek ola.	1
8.	Mübarek olsun.	1
9.	Ne dersin?	1
10.	Ne dersiniz?	1
11.	Neden olmasın	1
12.	Ramazanımız mübarek ola.	1
13.	Selam olsun.	2
14.	Yaşasın!	1

Tablo 23

Türkçe ve Türk Kültürü 8 kitabında deyimler

	Deyimler	Sıklık
1.	ağzı açık kalmak	1
2.	ağzı kulaklarına varmak	1
3.	ağzından çıkmak	1
4.	ağzının suyu akmak	1
5.	aklı başında	1

6.	aklı takılmak	1
7.	ateş pahası	2
8.	ayak basmak	1
9.	bir araya gelmek	1
10.	can kulağı ile dinlemek	1
11.	çağ açmak	1
12.	dört gözle beklemek	1
13.	dünyaya gelmek	1
14.	ele almak	1
15.	ele geçirmek	1
16.	elinden geleni yapmak	1
17.	göz atmak	1
18.	göz önünde tutmak	1
19.	gözleri parlamak	1
20.	gözlerine inanmamak	1
21.	gözü ilişmek	1
22.	içler acısı	1
23.	imza atmak	1
24.	işi başından aşmak (aşkın olmak)	1
25.	iz sürmek	1
26.	kendini atmak (bir yere)	1
27.	ortaya çıkmak	1
28.	önde gelmek	1
29.	öne çıkmak	1
30.	peşinde koşmak	3
31.	sahip çıkmak	3
32.	sevincinden ağzı kulaklarına varmak	1
33.	söz açmak	2
34.	tadını çıkarmak	1
35.	tarihe geçmek	1
36.	yediden yetmişe	1
37.	yer almak	3
38.	yer vermek	8
39.	yer yerinden oynamak	1
40.	yerine getirmek	1
41.	yol kesmek	1
42.	yola çıkmak	1
43.	yüz tutmak	3

Tablo 24

Türkçe ve Türk Kültürü 8 kitabında ikilemeler

	İkileme	Sıklık
1.	ayrı ayrı	1
2.	bir iki	1
3.	birer birer	1
4.	bol bol	1
5.	buram buram	1
6.	çeşit çeşit	1
7.	farklı farklı	1
8.	hemen hemen	1
9.	iki üç	1
10.	kurt kuş	1
11.	olmazsa olmaz	1
12.	renk renk	1

13.	sağa sola	1
14.	tek tek	1
15.	uzun uzadıya	1
16.	yavaş yavaş	1
17.	zaman zaman	1

Tablo 25

Türkçe ve Türk Kültürü 8 kitabında kalıp sözler

	Kalıp Söz	Sıklık
1.	Aferin!	2
2.	Afiyet olsun.	1
3.	Ben de iyiyim.	1
4.	Buyurun.	1
5.	Büyük bir memnuniyetle.	1
6.	Elbette!	3
7.	Ellerinden öpüyorum.	2
8.	Ellerine sağlık.	2
9.	Görüşmek üzere.	2
10.	Görüşürüz.	1
11.	Gözlerinden öpüyorum.	3
12.	Hadi bakalım.	1
13.	Hoş bulduk .	2
14.	Hoş geldin.	1
15.	Hoş geldiniz .	4
16.	Hoşça kalın.	1
17.	İyi akşamlar.	1
18.	İyi çalışmalar.	1
19.	İyi geceler.	1
20.	İyi günler .	3
21.	İyiyim.	2
22.	Kolay gelsin.	2
23.	Maşallah!	1
24.	Memnun oldum.	1
25.	Merhaba.	12
26.	Nasılsın?	3
27.	Nasılsınız?	1
28.	Ne dersin?	1
29.	Neler yaptın?	1
30.	Nerede kalmıştık?	1
31.	Rica ederim.	1
32.	Selamlarımı söyle.	1
33.	Sen nasılsın?	2
34.	Seni gördüm daha iyi oldum.	1
35.	Size nasıl yardımcı olabilirim?	1
36.	Teşekkür ederim.	15
37.	Teşekkür ederiz.	1
38.	Teşekkür ediyorum.	1
39.	Teşekkürler	1
40.	Valla!	2
41.	Yaşasın!	2
42.	Yolun açık olsun.	1

4.2. Türkçe ve Türk Kültürü Kitaplarındaki Söz Varlığının Seviyelere Göre Dağılımı

Tablo 26

Atasözlerinin Türkçe ve Türk Kültürü kitap seviyelerine göre dağılımı

		2. Seviye	3. Seviye	4. Seviye	5. Seviye	6. Seviye	7. Seviye	8. Seviye
1.	Ata binersen Allahı, attan inersen atı unutma.	-	-	-	1	-	-	-
2.	Gülme komşuna gelir başına.	-	2	-	-	-	-	-
3.	Rüzgar eken fırtına biçer.	-	-	1	-	-	-	-

Tablo 27

Deyimlerin Türkçe ve Türk Kültürü kitap seviyelerine göre dağılımı

		2. Seviye	3. Seviye	4. Seviye	5. Seviye	6. Seviye	7. Seviye	8. Seviye
1.	ağzı açık kalmak	-	-	-	-	-	-	1
2.	ağzı kulaklarına varmak	-	-	-	-	-	-	1
3.	ağzından çıkmak	-	-	-	-	-	-	1
4.	ağzının suyu akmak	-	-	-	-	-	-	1
5.	akıl etmek	-	-	-	-	-	1	-
6.	akla gelmek	-	-	-	-	4	1	-
7.	aklı başında	-	-	-	-	-	-	1
8.	aklı ermek	-	-	1	-	-	-	-
9.	aklına gelmek	-	-	1	1	-	1	3
10.	aklı takılmak	-	-	-	-	-	-	1
11.	aklından çıkmak	-	-	1	-	-	-	-
12.	ateş pahası	-	-	-	-	-	-	2
13.	ayak basmak	-	1	-	-	-	-	1
14.	ayakları üstünde durmak	-	-	-	-	-	1	-
15.	bağrına basmak	-	-	-	-	1	-	-
16.	baş üstünde tutmak	-	-	-	-	-	1	-
17.	başına bir hal gelmek	-	-	-	-	1	-	-
18.	başta gelmek	-	-	-	-	-	1	-
19.	bir araya gelmek	-	-	1	1	2	-	1
20.	bir araya getirmek	-	-	1	1	-	-	-
21.	boşa gitmek	-	-	-	-	-	1	-
22.	can kulağı ile dinlemek	-	-	-	-	-	-	1
23.	can vermek	-	-	-	-	1	-	-
24.	can yakmak	-	-	1	-	-	-	-
25.	cana can katmak	-	-	-	-	1	-	-

26.	canı burnuna gelmek	-	-	-	-	1	-	-
27.	canını sıkmak	-	-	-	-	1	-	-
28.	çağ açmak	-	-	-	-	-	-	1
29.	çat kapı	-	-	-	-	-	1	-
30.	dalga geçmek	-	1	-	-	-	-	-
31.	dile getirmek	-	-	-	-	1	1	-
32.	diline takmak	-	-	-	-	-	1	-
33.	diş kirası	-	-	-	-	-	3	-
34.	dört bir taraf	-	-	-	-	1	-	-
35.	dört gözle beklemek	-	-	-	-	-	-	1
36.	dünyaya gelmek	-	-	-	-	1	1	1
37.	dünyaya gözünü açmak	-	-	-	-	-	1	-
38.	el uzatmak	-	-	-	-	-	1	-
39.	elde etmek	-	-	1	-	-	-	-
40.	ele almak	-	-	-	-	-	-	1
41.	ele geçirmek	-	-	-	1	-	1	1
42.	ele geçmek	-	-	-	-	-	1	-
43.	elinde olmak (bir iş)	-	-	-	-	1	-	-
44.	elinden almak	-	-	-	-	1	-	-
45.	elinden geleni yapmak	-	-	-	-	-	-	1
46.	gece gündüz dememek	-	-	-	-	-	1	-
47.	gelip çatmak	-	-	-	-	-	1	-
48.	gönlü kalmak	-	-	-	-	-	1	-
49.	gönül açmak	-	-	-	-	-	1	-
50.	gönül vermek	-	-	-	-	-	1	-
51.	gönül yıkmak	-	-	1	-	-	-	-
52.	göz atmak	-	1	-	1	-	1	1
53.	göz gözü görmemek	-	-	1	-	-	-	-
54.	göz önünde tutmak	-	-	-	-	-	-	1
55.	gözleri parlamak	-	-	-	-	-	-	1
56.	gözlerine inanamamak	-	-	-	-	-	-	1
57.	gözü ilişmek	-	-	-	-	-	-	1
58.	gözünü sevdiğim	-	-	-	-	1	-	-
59.	içinden geçirmek	-	-	1	-	-	-	-
60.	içine işlemek	-	-	-	-	-	1	-
61.	içler acısı	-	-	-	-	-	-	1
62.	ileri sürmek	-	1	-	-	-	-	-
63.	imza atmak	-	-	-	-	1	-	1
64.	iple çekmek	-	-	1	-	-	-	-
65.	işe yaramak	-	-	-	1	-	1	-
66.	işi başından aşmak (aşkın olmak)	-	-	-	-	-	-	1
67.	iyi gelmek	-	-	-	-	-	1	-
68.	iz sürmek	-	-	-	-	-	-	1
69.	kafası karışmak	-	1	-	-	-	-	-
70.	kafasını kurcalamak	-	-	-	-	-	2	-
71.	kan dökmek	-	-	-	-	1	-	-
72.	karşı çıkmak	-	-	-	1	-	-	-
73.	karşı koymak	-	-	1	-	-	-	-
74.	karşısına çıkmak	-	-	-	-	-	1	-
75.	kaşlarını çatmak	-	-	1	-	-	-	-
76.	kendini atmak (bir yere)	-	-	-	-	-	-	1
77.	kiyamet kopmak	-	-	-	-	1	-	-
78.	kucak açmak	-	-	-	-	1	-	-
79.	kulak vermek	-	-	1	-	1	-	-

80.	kül olmak	1	-	-	-	-	-	-
81.	leyleği havada görmek	-	-	-	-	2	-	-
82.	meydana gelmek	-	1	1	-	-	-	-
83.	omuz vermek	-	-	1	-	-	-	-
84.	on parmağında on marifet olmak	-	-	-	2	-	-	-
85.	ortadan kaldırmak	-	-	-	-	1	-	-
86.	ortaya çıkmak	-	1	2	2	2	2	1
87.	ortaya koymak	-	-	-	-	-	2	-
88.	önde gelmek	-	-	-	-	-	-	1
89.	öne çıkmak	-	-	-	-	-	-	1
90.	öyle gelmek	-	-	-	-	-	1	-
91.	peşinde koşmak	-	-	-	-	-	-	3
92.	sahip çıkmak	-	-	1	-	-	-	3
93.	sebil etmek	-	-	-	-	1	-	-
94.	sevincinden ağız kulaklarına varmak	-	-	-	-	-	-	1
95.	sırtı yere gelmemek	-	1	-	-	-	-	-
96.	soluğu (bir yerde) almak	-	-	-	-	1	-	-
97.	söz açmak	-	-	-	-	-	-	2
98.	tadına doyum olmamak	-	1	-	-	-	2	-
99.	tadını çıkarmak	-	-	1	-	-	-	1
100.	tarihe geçmek	-	-	-	-	-	-	1
101.	temel atmak	-	1	-	-	-	-	-
102.	ters tarafından kalkmak	-	-	-	-	1	-	-
103.	üzerinde durmak	-	-	-	-	1	1	-
104.	yas tutmak	-	1	-	-	-	-	-
105.	yediden yetmişe	-	-	-	-	-	-	1
106.	yer almak	-	2	1	4	9	11	3
107.	yer vermek	-	-	-	-	-	-	8
108.	yer yerinden oynamak	-	-	-	-	-	-	1
109.	yerine geçmek	-	-	-	-	2	-	-
110.	yerine getirmek	-	1	1	-	1	1	1
111.	yol almak	-	-	-	-	-	2	-
112.	yol görünmek	-	-	-	-	-	1	-
113.	yol kesmek	-	-	-	-	-	-	1
114.	yol vermek	-	-	-	-	-	1	-
115.	yola çıkmak	-	-	-	-	-	3	1
116.	yolu düşmek	-	-	-	-	1	-	-
117.	yüz tutmak	-	-	-	-	-	1	3

Tablo 28

İkilemelerin Türkçe ve Türk Kültürü kitap seviyelerine göre dağılımı

		2. Seviye	3. Seviye	4. Seviye	5. Seviye	6. Seviye	7. Seviye	8. Seviye
1.	akşam sabah	-	-	-	-	-	1	-
2.	allı pullu	-	-	-	-	1	-	-
3.	amanın amanın	-	-	-	-	1	-	-
4.	ara sıra	1	-	-	-	-	-	-
5.	ardı ardına	-	-	-	-	-	1	-

6.	ayrı ayrı	-	-	-	2	-	-	1
7.	baştan sona	-	-	-	-	-	1	-
8.	bir iki	-	-	-	-	-	-	1
9.	bir iki üç	1	-	-	-	-	-	-
10.	birer birer	-	-	-	-	-	-	1
11.	bol bol	1	-	2	-	-	1	1
12.	boy boy	-	-	-	-	-	1	-
13.	buram buram	-	-	-	-	-	-	1
14.	büyük küçük	-	-	-	-	-	1	-
15.	cık cık cık	1	-	-	-	-	-	-
16.	çanta çanta	1	-	-	-	-	-	-
17.	çeşit çeşit	-	-	-	-	-	-	8
18.	çıt çıt	1	-	-	-	-	-	-
19.	çıtır çıtır	1	-	-	-	-	-	-
20.	çoluk çocuk	-	-	1	-	-	-	-
21.	dağ bayır	-	-	-	-	-	1	-
22.	dağ tepe	-	-	-	-	-	1	-
23.	desen desen	-	-	1	-	-	-	-
24.	el ele	1	1	2	1	-	-	-
25.	elden ele	-	1	-	-	-	-	-
26.	elim elim	-	-	-	-	-	1	-
27.	ev bark	-	-	-	-	1	-	-
28.	farklı farklı	-	-	-	-	-	-	1
29.	gelip geçmek	-	-	-	-	-	1	-
30.	gizli gizli	-	-	-	-	-	1	-
31.	gulu gulu	1	-	-	-	-	-	-
32.	günlük güneşlik	-	-	-	-	-	1	-
33.	hemen hemen	-	-	-	-	-	2	1
34.	hızlı hızlı	-	-	1	-	-	-	-
35.	hop hop	-	-	1	-	-	-	-
36.	hop hop hop	1	-	-	-	-	-	-
37.	ılık ılık	1	-	1	-	-	-	-
38.	iç iç	1	-	-	-	-	-	-
39.	iç içe	-	-	-	-	-	1	-
40.	iki üç	-	-	-	-	-	-	1
41.	ince ince	-	-	1	-	1	-	-
42.	karış karış	-	-	-	-	-	1	-
43.	kat kat	-	-	-	-	-	1	-
44.	kendi kendine	-	-	-	1	-	-	-
45.	kendi kendini	-	1	-	-	-	-	-
46.	kıpır kıpır	-	-	-	1	-	-	-
47.	kıs kıs	-	-	-	-	-	1	-
48.	kıtır kıtır	1	-	-	-	-	-	-
49.	kol kola	1	-	-	-	-	-	-
50.	kurt kuş	-	-	-	-	-	-	1
51.	kutu kutu	-	-	-	-	-	1	-
52.	mır mır	1	-	-	-	-	-	-
53.	mini mini	2	-	-	-	-	-	-
54.	mutlu mutlu	1	-	-	-	-	-	-
55.	neyin nesi	-	-	-	-	-	2	-
56.	oğlu kızı	-	-	-	1	-	-	-
57.	olan biten	-	-	-	-	-	1	-
58.	olmazsa olmaz	-	-	-	-	1	-	1
59.	omuz omuza	-	-	-	1	-	-	-

60.	öte möte	1	-	-	-	-	-	-
61.	pırlıl pırlıl	-	-	-	-	-	1	-
62.	pırpır pırpır	1	-	-	-	-	-	-
63.	piti piti	-	-	-	-	-	1	-
64.	renk renk	-	-	1	-	-	-	1
65.	sağa sola	-	-	-	-	-	1	1
66.	seke seke	1	-	-	-	-	-	-
67.	sen ben	-	-	-	-	1	-	-
68.	sık sık	-	-	-	-	1	-	-
69.	sıkı sıkı	-	-	-	1	-	-	-
70.	sıkı sıkıya	-	-	1	-	-	-	-
71.	sırt sırta	-	-	1	-	-	-	-
72.	süz süz	1	-	-	-	-	-	-
73.	şırıl şırıl	-	-	-	-	-	1	-
74.	tane tane	1	-	-	-	-	-	-
75.	tatlı tatlı	1	-	-	-	-	-	-
76.	tek tek	-	-	-	1	-	-	1
77.	tik tak	1	-	-	-	-	-	-
78.	tır tır	-	-	1	-	-	-	-
79.	uçsuz bucaksız	-	-	-	-	-	1	-
80.	uzun uzadıya	-	-	-	-	-	-	1
81.	üst baş	-	-	1	-	-	-	-
82.	üst üste	-	-	-	-	-	2	-
83.	vah vah	-	-	-	-	1	-	-
84.	yan yana	-	-	-	2	-	3	-
85.	yavaş yavaş	-	-	-	-	-	1	1
86.	yiyip içmek	-	-	-	-	-	1	-
87.	yüz yüz	1	-	-	-	-	-	-
88.	zaman zaman	-	-	-	-	-	1	1
89.	zar zor	1	-	-	-	-	-	-
90.	zengin fakir	-	-	-	-	1	-	-

Tablo 29

Kalıp sözlerin Türkçe ve Türk Kültürü kitap seviyelerine göre dağılımı

		2. Seviye	3. Seviye	4. Seviye	5. Seviye	6. Seviye	7. Seviye	8. Seviye
1.	Aferin!	-	-	2	-	-	-	2
2.	Afiyet olsun.	-	-	-	-	2	-	1
3.	Allah rızası için.	-	-	-	-	-	1	-
4.	Allah'a emanet ol.	1	-	-	-	-	-	-
5.	Aramızda kalsın.	-	-	-	1	-	-	-
6.	Ben de iyiyim.	-	-	-	-	-	-	1
7.	Buyurun.	-	-	-	-	-	-	1
8.	Büyük bir memnuniyetle.	-	-	-	-	-	-	1
9.	Çok memnun oldum.	-	-	-	-	-	1	-
10.	Çok selam söyle.	-	-	1	-	-	-	-
11.	Elbette!	-	-	-	-	-	-	3
12.	Ellerinden öperim.	-	-	1	-	-	-	-

13.	Ellerinden öpüyorum.	-	-	-	-	-	-	2
14.	Ellerine sağlık.	-	-	-	-	-	-	2
15.	Geçmiş olsun.	-	-	1	-	-	-	-
16.	Görüşmek üzere.	1	1	1	1	-	-	2
17.	Görüşürüz.	-	-	-	-	-	-	1
18.	Göz aydın.	-	-	-	-	-	1	-
19.	Gözlerinden öpüyorum.	-	-	-	-	-	-	3
20.	Hadi bakalım.	-	-	-	-	-	-	1
21.	Haydi o zaman.	-	1	-	-	-	-	-
22.	Hoş bulduk .	-	-	-	-	-	-	2
23.	Hoş geldin.	-	-	-	-	-	1	1
24.	Hoş geldiniz .	-	-	-	-	6	-	4
25.	Hoşça kal.	4	-	-	-	-	-	-
26.	Hoşça kalın.	-	4	2	2	-	-	1
27.	İyi akşamlar.	-	-	1	-	-	-	1
28.	İyi bayramlar.	1	-	-	-	-	-	-
29.	İyi çalışmalar.	-	-	-	-	-	-	1
30.	İyi eğlenceler.	2	-	-	-	-	1	-
31.	İyi geceler.	-	-	-	-	-	-	1
32.	İyi gezmeler.	-	-	-	-	1	-	-
33.	İyi günler .	-	-	-	-	-	-	3
34.	İyiyim.	-	-	-	-	-	-	2
35.	Kolay gelsin.	1	-	-	-	-	-	2
36.	Kurban olayım.	-	-	-	-	1	-	-
37.	Maşallah!	-	-	-	-	1	-	1
38.	Memnun oldum.	-	-	-	-	-	-	1
39.	Merhaba.	7	6	9	9	2	5	12
40.	Mübarek ola.	-	-	-	-	-	1	-
41.	Mübarek olsun.	-	-	-	-	-	1	-
42.	Nasılsın?	-	-	-	-	-	-	3
43.	Nasılısınız?	-	-	-	-	-	-	1
44.	Ne dersin?	-	-	-	-	-	1	1
45.	Ne dersiniz?	-	-	-	-	-	1	-
46.	Ne diyeyim?	-	-	-	-	1	-	-
47.	Neden olmasın?	-	-	-	-	-	1	-
48.	Neler yaptın?	-	-	-	-	-	-	1
49.	Nerede kalmıştık?	-	-	-	-	-	-	1
50.	Ramazanımız mübarek ola.	-	-	-	-	-	1	-
51.	Rica ederim.	-	-	-	-	-	-	1
52.	Sağ olun.	-	-	1	-	-	-	-
53.	Saygılarımla.	-	-	1	-	-	-	-
54.	Selam olsun.	-	-	-	-	-	2	-
55.	Selamlar.	1	-	2	-	-	-	-
56.	Selamlarımı söyle.	-	-	-	-	-	-	1
57.	Sen nasılsın?	-	-	-	-	-	-	2
58.	Seni gördüm daha iyi oldum.	-	-	-	-	-	-	1
59.	Size nasıl yardımcı olabilirim?	-	-	-	-	-	-	1
60.	Söz sende.	-	-	-	-	1	-	-
61.	Tebrikler.	1	-	-	-	-	-	-
62.	Teşekkür ederim.	1	1	1	-	1	-	15
63.	Teşekkür ederiz.	-	-	1	-	-	-	1
64.	Teşekkür ediyorum.	-	-	-	-	-	-	1
65.	Teşekkürler.	-	-	-	-	-	-	1
66.	Valla!	-	-	-	-	-	-	2

67.	Vallahi!	-	1	-	-	1	-	-
68.	Yaşasın!	4	-	-	-	-	1	2
69.	Yolun açık olsun.	-	-	-	-	-	-	1
70.	Zahmet olmazsa.	-	-	-	-	1	-	-

4.3. Türkçe ve Türk Kültürü Kitapları Söz Varlığının Temalara Göre Dağılımı

Tablo 30

Atasözlerinin Türkçe ve Türk Kültürü kitap temalarına göre dağılımı

		Ben ve Ailem	Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama	Oyun ve Eğlence	Bayramlar ve Kutlamalar	Gezelim Görelim	Geçmişe Açılan Kapı	Sanat ve Edebiyat	İnsan ve Doğa
1.	Ata binersen Allahı, attan inersen atı unutma.	-	-	-	-	-	-	-	1
2.	Gülme komşuna gelir başına.	-	2	-	-	-	-	-	-
3.	Rüzgar eken fırtına biçer.	-	-	-	-	-	-	-	1

Tablo 31

Deyimlerin Türkçe ve Türk Kültürü kitap temalarına göre dağılımı

		Ben ve Ailem	Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama	Oyun ve Eğlence	Bayramlar ve Kutlamalar	Gezelim Görelim	Geçmişe Açılan Kapı	Sanat ve Edebiyat	İnsan ve Doğa
1.	ağzı açık kalmak	-	-	-	1	-	-	-	-

2.	ağız kulaklarına varmak	1	-	-	-	-	-	-	-
3.	ağızından çıkmak	1	-	-	-	-	-	-	-
4.	ağzının suyu akmak	1	-	-	-	-	-	-	-
5.	akıl etmek	-	1	-	-	-	-	-	-
6.	akla gelmek	-	-	-	-	4	-	2	-
7.	aklı başında	1	-	-	-	-	-	-	-
8.	aklı ermek	-	-	-	-	-	-	-	-
9.	aklına gelmek	-	-	1	2	1	1	-	1
10.	aklına takılmak	-	-	-	-	-	-	-	1
11.	aklından çıkmak	-	-	-	-	1	-	-	-
12.	ateş pahası	-	-	2	-	-	-	-	-
13.	ayak basmak	-	-	-	2	-	-	-	-
14.	ayakları üstünde durmak	1	-	-	-	-	-	-	-
15.	bağrına basmak	-	1	-	-	-	-	-	-
16.	baş üstünde tutmak	1	-	-	-	-	-	-	-
17.	başına bir hal gelmek	-	-	1	-	-	-	-	-
18.	bir araya gelmek	2	1	-	-	2	-	1	-
19.	bir araya getirmek	1	-	1	-	-	-	-	-
20.	boşa gitmek	-	-	-	-	-	-	-	1
21.	can kulağıyla dinlemek	-	-	-	-	1	-	-	-
22.	can vermek	-	-	-	-	-	1	-	-
23.	can yakmak	-	-	1	-	-	-	-	-
24.	cana can katmak	1	-	-	-	-	-	-	-
25.	canı burnuna gelmek	-	-	1	-	-	-	-	-
26.	canını sıkmak	-	-	1	-	-	-	-	-
27.	çağ açmak	-	-	-	-	-	1	-	-
28.	çat kapı	-	-	-	1	-	-	-	-
29.	dalga geçmek	-	1	-	-	-	-	-	-
30.	dile getirmek	-	-	-	-	-	-	-	2
31.	diline takmak	1	-	-	-	-	-	-	-
32.	diş kirası	-	-	-	3	-	-	-	-
33.	dört bir taraf	-	-	-	-	1	-	-	-
34.	dört gözle beklemek	-	-	1	-	-	-	-	-
35.	dünyaya gelmek	-	-	-	1	-	-	1	-
36.	dünyaya gözünü açmak	-	-	-	-	1	-	-	-
37.	el uzatmak	-	1	-	-	-	-	-	-
38.	elde etmek	-	-	-	-	-	-	-	3
39.	ele almak	-	-	-	-	-	-	1	-
40.	ele geçirmek	-	1	-	-	1	-	-	-
41.	ele geçmek	-	-	-	-	-	-	-	1
42.	elinde olmak (bir iş)	-	1	-	-	-	-	-	-
43.	elinden almak	-	-	-	-	-	-	1	-
44.	elinden geleni yapmak	-	1	-	-	-	-	-	-
45.	gece gündüz dememek	1	-	-	-	-	-	-	-
46.	gelip çatmak	1	-	-	-	-	-	-	-
47.	gönlü kalmak	-	-	1	-	-	-	-	-
48.	gönül açmak	1	-	-	-	-	-	-	-
49.	gönül vermek	1	-	-	-	-	-	-	-
50.	gönül yıkmak	-	-	-	-	-	1	-	-
51.	göz atmak	1	2	-	-	-	1	2	-
52.	göz gözü görmemek	-	-	-	-	-	-	-	1
53.	göz önünde tutmak	-	1	-	-	-	-	-	-
54.	gözleri parlamak	-	-	-	1	-	-	-	-
55.	gözlerine inanmamak	-	1	-	-	-	-	-	-

56.	gözü ilişmek	-	-	1	-	-	-	-	-
57.	gözünü sevdiğim	-	-	-	-	-	-	-	1
58.	içinden geçirmek	-	-	-	-	-	-	-	1
59.	içine işlemek	1	-	-	-	-	-	-	-
60.	içler acısı	-	1	-	-	-	-	-	-
61.	ileri sürmek	-	-	-	-	-	1	-	-
62.	imza atmak	-	-	-	-	-	1	1	-
63.	iple çekmek	1	-	-	-	-	-	-	-
64.	işe yaramak	-	-	-	-	-	2	-	1
65.	işi başından aşkın olmak	-	-	-	1	-	-	-	-
66.	iyi gelmek	-	-	-	1	-	-	-	-
67.	iz sürmek	-	-	-	-	-	-	1	-
68.	kafası karışmak	2	-	-	-	-	-	-	-
69.	kafasını kurcalamak	1	-	-	-	-	-	1	-
70.	kan dökmek	-	-	-	-	-	-	1	-
71.	karşı çıkmak	-	-	-	-	-	-	-	1
72.	karşı koymak	1	-	-	-	-	-	-	-
73.	karşısına çıkmak	-	-	1	-	-	-	-	-
74.	kaşlarını çatmak	-	-	-	-	-	-	-	1
75.	kendini atmak (bir yere)	-	-	1	-	-	-	-	-
76.	kiyamet kopmak	-	-	-	-	-	-	-	1
77.	kucak açmak	-	-	-	-	-	-	-	1
78.	kulak vermek	-	-	-	1	-	1	-	-
79.	kül olmak	-	-	-	-	1	-	-	-
80.	leyleği havada görmek	-	-	-	-	2	-	-	-
81.	meydana gelmek	-	-	-	-	-	-	-	2
82.	omuz vermek	1	-	-	-	-	-	-	-
83.	on parmağında on marifet	2	-	-	-	-	-	-	-
84.	ortada kalmak	-	-	-	-	-	1	-	-
85.	ortadan kaldırmak	-	1	-	-	-	-	-	-
86.	ortaya çıkmak	-	4	1	-	1	3	1	2
87.	ortaya koymak	-	2	-	-	-	-	-	-
88.	önde gelmek	-	-	-	-	4	-	1	-
89.	öne çıkmak	1	-	-	-	1	-	-	-
90.	öyle gelmek	-	-	-	-	-	-	1	-
91.	peşinde koşmak	2	-	1	-	-	-	-	-
92.	sahip çıkmak	-	3	-	-	-	-	1	-
93.	sebil etmek	-	-	-	-	-	-	-	1
94.	sevincinden ağzı kulaklarına varmak	1	-	-	-	-	-	-	-
95.	sırtı yere gelmemek	-	-	-	-	-	1	-	-
96.	soluğu (bir yerde) almak	-	-	-	-	1	-	-	-
97.	söz açmak	-	1	-	-	1	-	-	-
98.	tadına doyum olmamak	-	-	2	-	-	-	-	-
99.	tadını çıkarmak	-	-	-	1	-	-	1	1
100.	tarihe geçmek	-	-	-	-	-	1	-	-
101.	temel atmak	-	-	-	-	1	-	-	-
102.	ters tarafından kalkmak	-	-	1	-	-	-	-	-
103.	üzerinde durmak	-	1	-	-	-	-	-	1
104.	yas tutmak	-	-	-	-	-	-	1	-
105.	yediden yetmişe	-	-	-	-	-	-	1	-
106.	yer almak	1	3	1	4	11	2	6	2
107.	yer vermek	-	2	-	1	-	1	4	-
108.	yer yerinden oynamak	-	-	-	1	-	-	-	-
109.	yerine geçmek	-	-	-	-	-	2	-	-

26.	elim elim	-	-	1	-	-	-	-	-
27.	ev bark	1	-	-	-	-	-	-	-
28.	farklı farklı	1	-	-	-	-	-	-	-
29.	gelip geçmek	-	-	-	-	-	-	1	-
30.	gizli gizli	-	-	-	-	1	-	-	-
31.	gulu gulu	-	-	-	-	1	-	-	-
32.	günlük güneşlik	-	1	-	-	-	-	-	-
33.	hemen hemen	-	-	-	2	-	-	-	1
34.	hızlı hızlı	-	-	-	-	-	-	-	1
35.	hop hop	-	-	1	-	-	-	-	-
36.	hop hop hop	-	-	-	-	-	-	1	-
37.	ılık ılık	-	-	1	-	-	-	-	1
38.	iç iç	-	-	-	1	-	-	-	-
39.	iç içe	-	-	-	-	-	-	-	1
40.	iki üç	-	1	-	-	-	-	-	-
41.	ince ince	1	-	-	1	-	-	-	-
42.	kariş kariş	-	-	-	-	-	-	1	-
43.	kat kat	-	-	1	-	-	-	-	-
44.	kendi kendine	-	-	-	-	-	1	-	-
45.	kendi kendini	-	-	-	1	-	-	-	-
46.	kıtır kıtır	-	-	1	-	-	-	-	-
47.	kıs kıs	-	-	-	-	1	-	-	-
48.	kıtır kıtır	-	-	-	-	1	-	-	-
49.	kol kola	-	1	-	-	-	-	-	-
50.	kurt kuş	-	-	-	1	-	-	-	-
51.	kutu kutu	-	-	1	-	-	-	-	-
52.	mır mır	-	-	1	-	-	-	-	-
53.	mini mini	-	-	-	1	1	-	-	-
54.	mutlu mutlu	-	1	-	-	-	-	-	-
55.	neyin nesi	-	1	-	-	1	-	-	-
56.	oğlu kızı	-	-	-	1	-	-	-	-
57.	olan biten	-	-	1	-	-	-	-	-
58.	olmazsa olmaz	-	-	-	1	1	-	-	-
59.	omuz omuza	-	-	1	-	-	-	-	-
60.	öte möte	-	-	1	-	-	-	-	-
61.	pırl pırl	-	-	1	-	-	-	-	-
62.	pırpır pırpır	-	-	-	-	1	-	-	-
63.	piti piti	-	-	1	-	-	-	-	-
64.	renk renk	1	-	-	1	-	-	-	-
65.	sağa sola	-	1	-	1	-	-	-	-
66.	seke seke	-	-	1	-	-	-	-	-
67.	sen ben	1	-	-	-	-	-	-	-
68.	sık sık	-	-	-	-	1	-	-	-
69.	sıkı sıkı	-	-	1	-	-	-	-	-
70.	sıkı sıkıya	1	-	-	-	-	-	-	-
71.	sırt sırta	-	-	-	-	-	1	-	-
72.	süz süz	-	-	-	1	-	-	-	-
73.	şırıl şırıl	-	-	1	-	-	-	-	-
74.	tane tane	-	1	-	-	-	-	-	-
75.	tatlı tatlı	-	-	-	1	-	-	-	-
76.	tek tek	-	2	-	-	-	-	-	-
77.	tik tak	-	-	1	-	-	-	-	-
78.	tir tir	-	-	-	-	-	-	-	1
79.	uçsuz bucaksız	-	1	-	-	-	-	-	-

80.	uzun uzadıya	-	1	-	-	-	-	-	-
81.	üst baş	-	-	-	-	-	-	-	1
82.	üst üste	-	-	2	-	-	-	-	-
83.	vah vah	-	-	1	-	-	-	-	-
84.	yan yana	1	2	1	-	-	-	-	1
85.	yavaş yavaş	-	1	-	-	-	-	-	1
86.	yiyip içmek	-	-	-	1	-	-	-	-
87.	yüz yüz	-	-	-	1	-	-	-	-
88.	zaman zaman	1	-	1	-	-	-	-	-
89.	zar zor	-	-	-	1	-	-	-	-
90.	zengin fakir	1	-	-	-	-	-	-	-

Tablo 33

Kalıp sözlerin Türkçe ve Türk Kültürü kitap temalarına göre dağılımı

		Ben ve Ailem	Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama	Oyun ve Eğlence	Bayramlar ve Kutlamalar	Gezelim Görelim	Geçmişe Açılan Kapı	Sanat ve Edebiyat	İnsan ve Doğa
1.	Aferin!	1	-	-	1	-	2	-	-
2.	Afiyet olsun.	-	-	-	3	-	-	-	-
3.	Allah rızası için.	-	-	-	-	-	1	-	-
4.	Allaha emanet ol.	-	-	-	-	-	-	-	1
5.	Aramızda kalsın.	1	-	-	-	-	-	-	-
6.	Ben de iyiyim.	-	1	-	-	-	-	-	-
7.	Buyurun.	-	-	-	1	-	-	-	-
8.	Büyük bir memnuniyetle.	1	-	-	-	-	-	-	-
9.	Çok memnun oldum.	-	-	-	-	1	-	-	-
10.	Çok selam söyle.	-	-	-	1	-	-	-	-
11.	Elbette.	1	-	-	-	-	-	-	-
12.	Ellerinden öperim.	-	-	-	1	-	-	-	-
13.	Ellerinden öpüyorum.	-	2	-	-	-	-	-	-
14.	Ellerine sağlık.	-	1	-	1	-	-	-	-
15.	Geçmiş olsun.	1	-	-	-	-	-	-	-
16.	Görüşmek üzere.	1	3	-	-	-	-	-	1
17.	Görüşürüz.	-	3	-	-	-	-	-	-
18.	Göz aydın.	-	-	-	1	-	-	-	-
19.	Gözlerinden öpüyorum.	-	1	-	-	-	-	-	-
20.	Hadi bakalım.	1	-	-	-	-	-	-	-
21.	Haydi o zaman.	-	-	1	-	-	-	-	-
22.	Hoş bulduk.	2	-	-	-	-	-	-	-

23.	Hoş geldin.	-	-	-	2	-	-	-	-
24.	Hoş geldiniz.	4	-	5	-	-	-	-	1
25.	Hoşça kal.	-	-	-	-	-	-	-	4
26.	Hoşça kalın.	3	2	1	-	1	-	-	2
27.	İyi akşamlar.	-	-	-	1	-	-	-	1
28.	İyi bayramlar.	-	-	-	1	-	-	-	-
29.	İyi çalışmalar.	4	-	-	-	-	-	-	-
30.	İyi eğlenceler.	1	-	1	-	-	-	1	-
31.	İyi geceler.	-	-	-	1	-	-	-	-
32.	İyi gezmeler.	-	-	-	-	1	-	-	-
33.	İyi günler.	-	3	-	-	-	-	-	-
34.	İyiyim.	-	2	-	-	-	-	-	-
35.	Kolay gelsin.	-	2	-	-	-	1	-	-
36.	Kurban olayım.	-	-	-	-	-	-	1	-
37.	Maşallah.	-	-	1	1	-	-	-	-
38.	Memnun oldum.	1	-	-	-	-	-	-	-
39.	Merhaba.	8	10	5	4	6	4	4	8
40.	Mübarek ola.	-	-	-	1	-	-	-	-
41.	Mübarek olsun.	-	-	-	-	-	-	1	-
42.	Nasılsın?	-	3	-	-	-	-	-	-
43.	Nasılsınız?	-	-	-	1	-	-	-	-
44.	Ne dersin?	1	-	1	-	-	-	-	-
45.	Ne dersiniz?	-	-	-	-	1	-	-	-
46.	Ne diyeyim?	-	-	-	-	1	-	-	-
47.	Neden olmasın?	-	1	-	-	-	-	-	-
48.	Neler yaptın?	-	1	-	-	-	-	-	-
49.	Nerede kalmıştık?	1	-	-	-	-	-	-	-
50.	Ramazanımız mübarek ola.	-	-	-	1	-	-	-	-
51.	Rica ederim.	-	1	-	-	-	-	-	-
52.	Sağ olun.	1	-	-	-	-	-	-	-
53.	Saygılarımla.	-	-	-	1	-	-	-	-
54.	Selam olsun.	-	-	-	-	-	-	2	-
55.	Selamlar.	-	-	-	2	-	-	-	1
56.	Selamlarımı söyle.	-	1	-	-	-	-	-	-
57.	Sen nasılsın?	-	2	-	-	-	-	-	-
58.	Seni gördüm daha iyi oldum.	-	1	-	-	-	-	-	-
59.	Size nasıl yardımcı olabilirim?	1	-	-	-	-	-	-	-
60.	Söz sende.	-	-	-	-	1	-	-	-
61.	Tebrikler.	-	-	-	-	-	1	-	-
62.	Teşekkür ederim.	6	10	1	1	-	1	-	-
63.	Teşekkür ederiz.	-	-	-	-	-	-	1	1
64.	Teşekkür ediyorum.	-	-	-	1	-	-	-	-
65.	Teşekkürler.	-	-	-	1	-	-	-	-
66.	Valla!	-	-	-	2	-	-	-	-
67.	Vallahi!	-	-	-	-	1	1	-	-
68.	Yaşasın!	1	1	-	2	-	-	3	-
69.	Yolun açık olsun.	1	-	-	-	-	-	-	-
70.	Zahmet olmazsa.	-	1	-	-	-	-	-	-

4.4. Türkçe ve Türk Kültürü Kitaplarının Sözcük Sayıları ve Sıklıkları

Tablo 34

Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarındaki sözcük sayıları ve sıklıkları

Seviyeler	Temalar	Sözcük Sayısı	Sıklık
2. Seviye	Gezelim Görelim	53	73
	Geçmişe Açılan Kapı	385	543
	Sanat ve Edebiyat	348	511
	İnsan ve Doğa	284	432
3. Seviye	Ben ve Ailem	234	328
	Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama	248	322
	Oyun ve Eğlence	322	473
	Bayramlar ve Kutlamalar	251	381
	Gezelim Görelim	450	708
	Geçmişe Açılan Kapı	347	507
	Sanat ve Edebiyat	219	318
	İnsan ve Doğa	272	447
4. Seviye	Ben ve Ailem	392	576
	Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama	336	455
	Oyun ve Eğlence	422	596
	Bayramlar ve Kutlamalar	570	877
	Gezelim Görelim	381	504
	Geçmişe Açılan Kapı	427	646
	Sanat ve Edebiyat	485	658
	İnsan ve Doğa	534	731
5. Seviye	Ben ve Ailem	153	191
	Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama	311	441
	Oyun ve Eğlence	320	433
	Bayramlar ve Kutlamalar	396	558
	Gezelim Görelim	347	457
	Geçmişe Açılan Kapı	358	455
	Sanat ve Edebiyat	322	416
	İnsan ve Doğa	318	429
6. Seviye	Ben ve Ailem	362	509
	Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama	458	668
	Oyun ve Eğlence	291	481
	Bayramlar ve Kutlamalar	466	733
	Gezelim Görelim	695	1129
	Geçmişe Açılan Kapı	686	1101
	Sanat ve Edebiyat	367	524
	İnsan ve Doğa	741	1072
7. Seviye	Ben ve Ailem	597	872
	Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama	766	1103
	Oyun ve Eğlence	702	1129
	Bayramlar ve Kutlamalar	637	981
	Gezelim Görelim	752	1151
	Geçmişe Açılan Kapı	485	776
	Sanat ve Edebiyat	840	1206
	İnsan ve Doğa	653	911
8. Seviye	Ben ve Ailem	837	1505
	Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama	1642	3095

	Oyun ve Eğlence	801	1313
	Bayramlar ve Kutlamalar	1051	1883
	Gezelim Görelim	502	793
	Geçmişe Açılan Kapı	728	1089
	Sanat ve Edebiyat	764	1332
	İnsan ve Doğa	820	1475

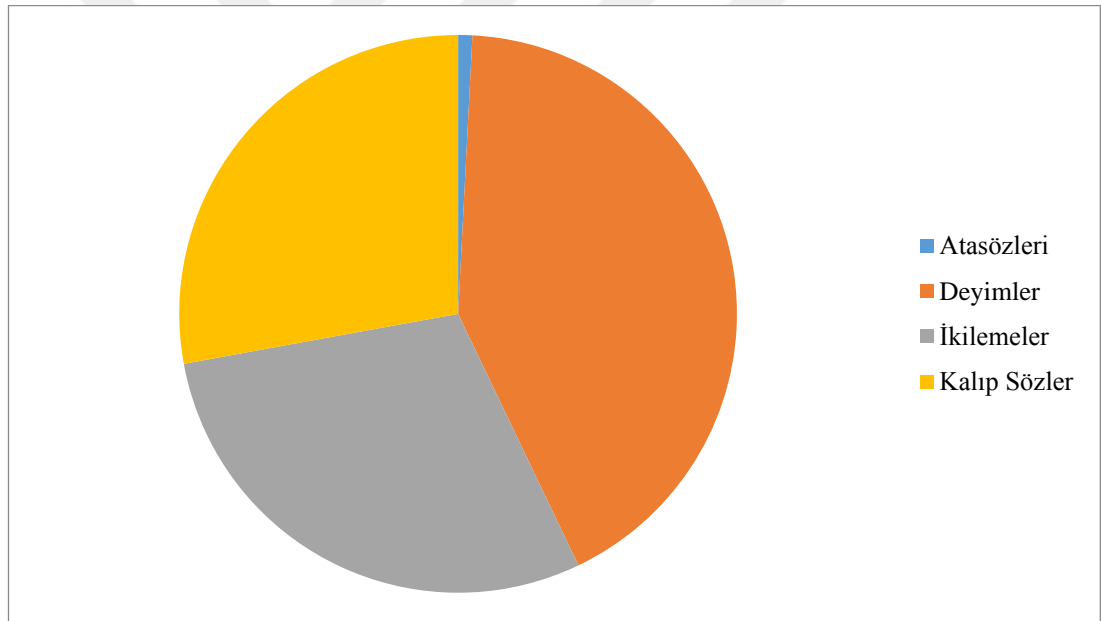

BÖLÜM V

BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ, SONUÇ VE ÖNERİLER

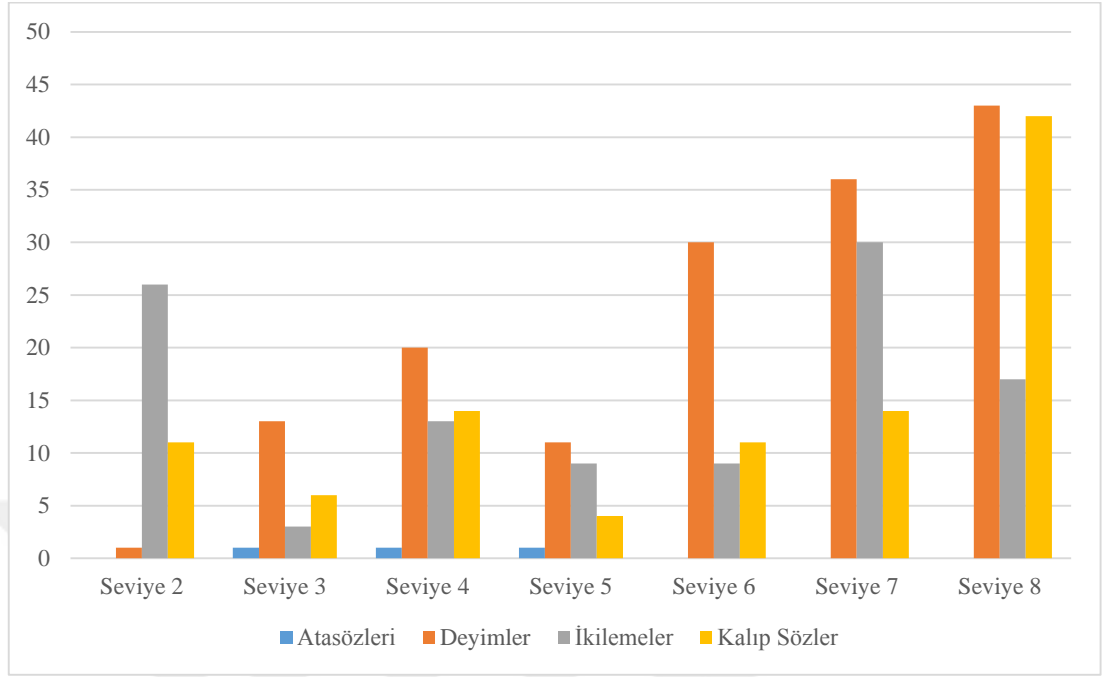
5.1. Bulguların Değerlendirilmesi

Çalışmamızda Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 15.05.2018 tarih ve 77 sayılı kararıyla 2019-2020 öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle okutulmasına karar verilen Türkçe ve Türk Kültürü 2, 3 4, 5, 6, 7, 8 kitapları incelenmiş ve şu verilere ulaşılmıştır:

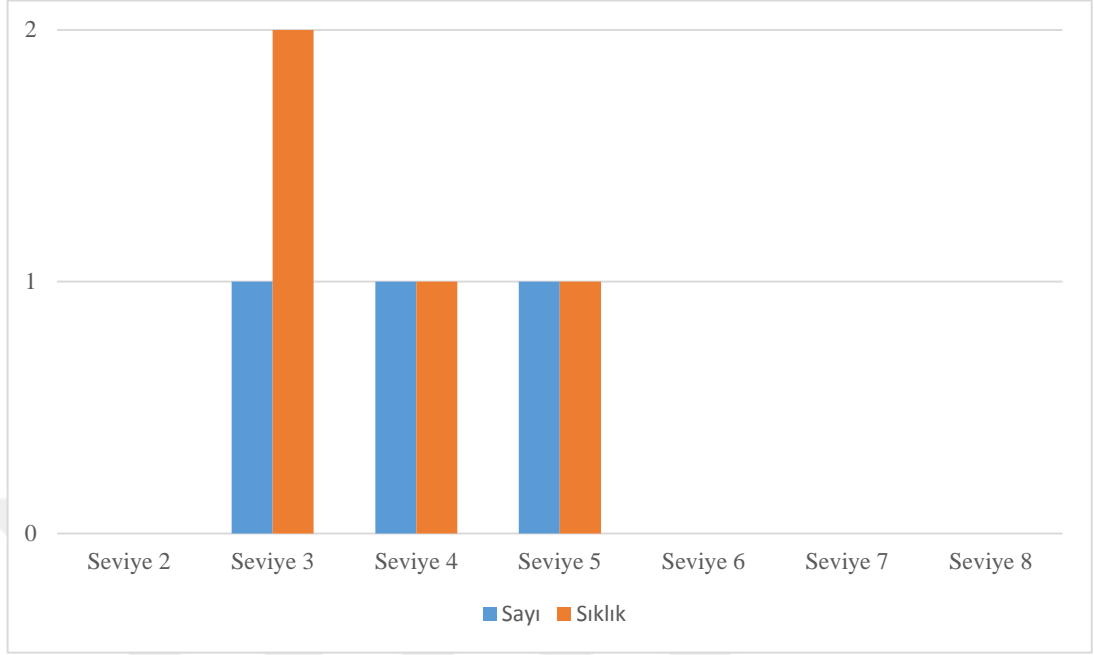
Şekil 1. Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler

Türkçe ve Türk Kültürü 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 kitaplarında; 3 atasözü, 117 deyim, 90 ikileme ve 70 kalıp söz olmak üzere toplam 280 kalıplaşmış dil birimi bulunmaktadır. Bu sayının %42'sini deyimler, %29'unu ikilemeler, %26'sını kalıp sözler ve %1'ini atasözleri oluşturmaktadır.

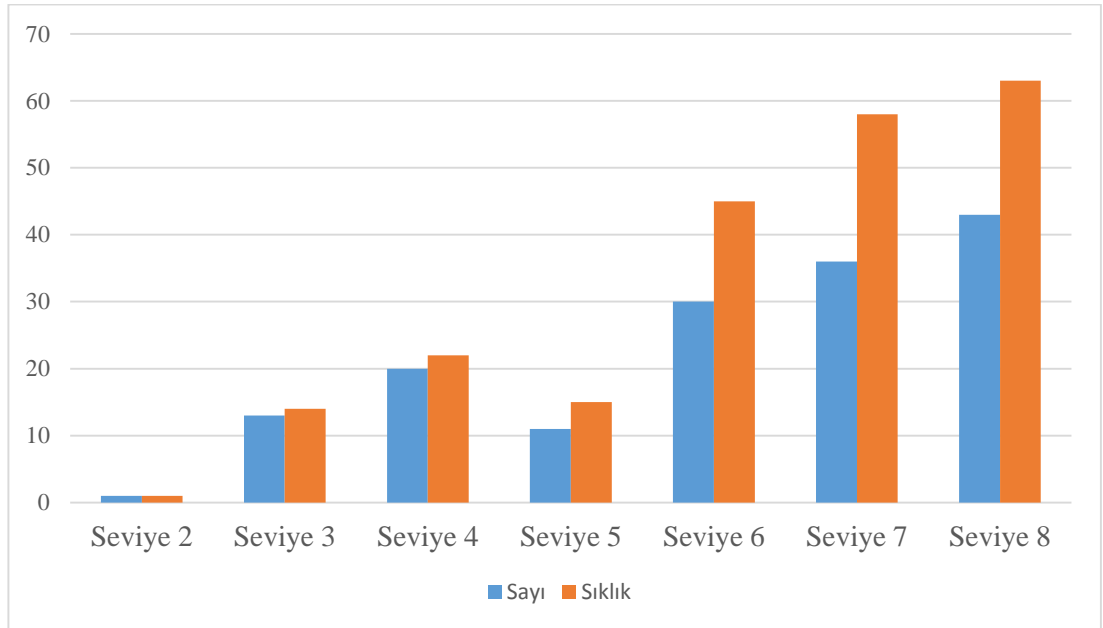
Şekil 2. Türkçe ve Türk Kültürü kitap seviyelerine göre atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler

Türkçe ve Türk Kültürü kitap seviyeleri yükseldikçe genel durum itibariyle deyim, ikileme ve kalıp sözlerin sayısında artış olduğu görülmektedir. Seviyelere göre düzenli yükselme en açık şekilde deyimler üzerinde görülmektedir. Atasözleri, ikilemeler ve kalıp sözlerin seviyelere göre artışında bir düzen söz konusu değildir. Seviye 2'deki ikileme sayısının yüksekliği, bu seviyedeki kitapta yer alan metinlerin, Türk alfabesindeki harfleri, harf-ses ilişkisini kavratma kazanımlarına yönelik kısa, basit metinlerden oluşmasından kaynaklanmaktadır. Seviye 5'de ise genel olarak bilgilendirici metin türü kullanıldığından deyim, ikileme ve kalıp sözlerin sayısı diğer seviyelere göre daha düşüktür. Atasözlerine yalnızca 3., 4., 5. seviyelerde yer verilmiştir, diğer seviyelerde atasözü bulunmamaktadır.

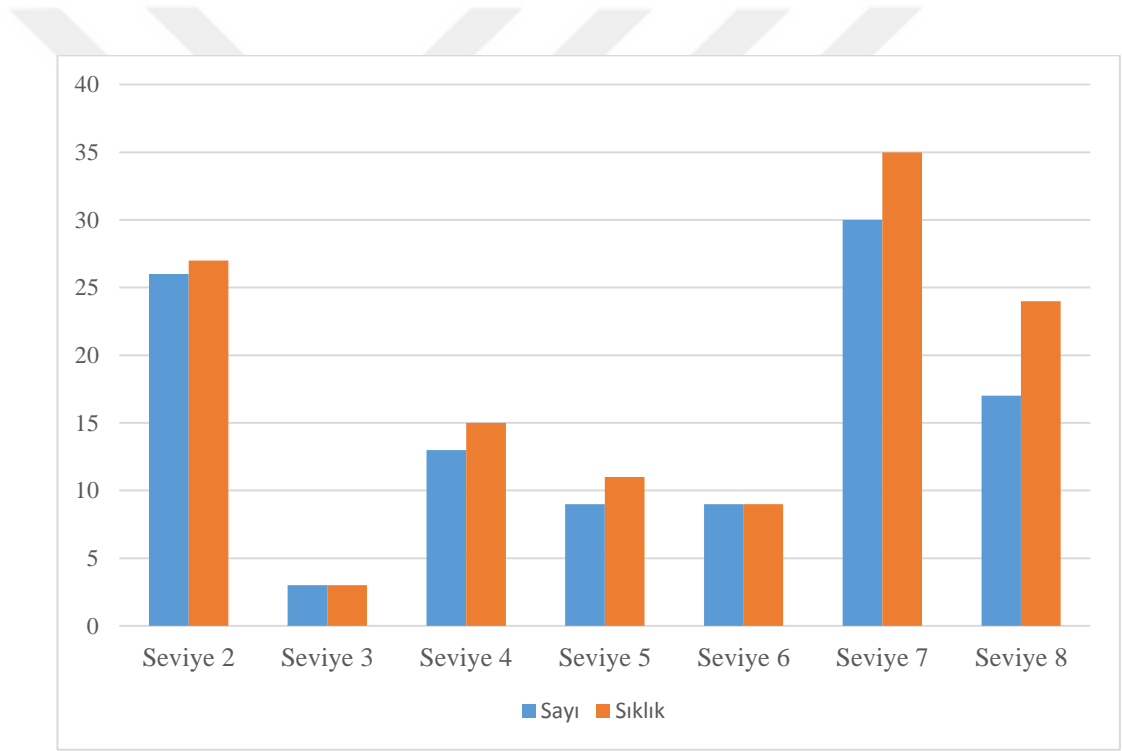
Şekil 3. Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında atasözleri

Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında atasözlerine üç farklı seviyede yer verilmiştir. 3. Seviyede yer alan atasözü iki kez, 4. ve 5. seviyelerdeki atasözü ise birer kez kullanılmıştır.

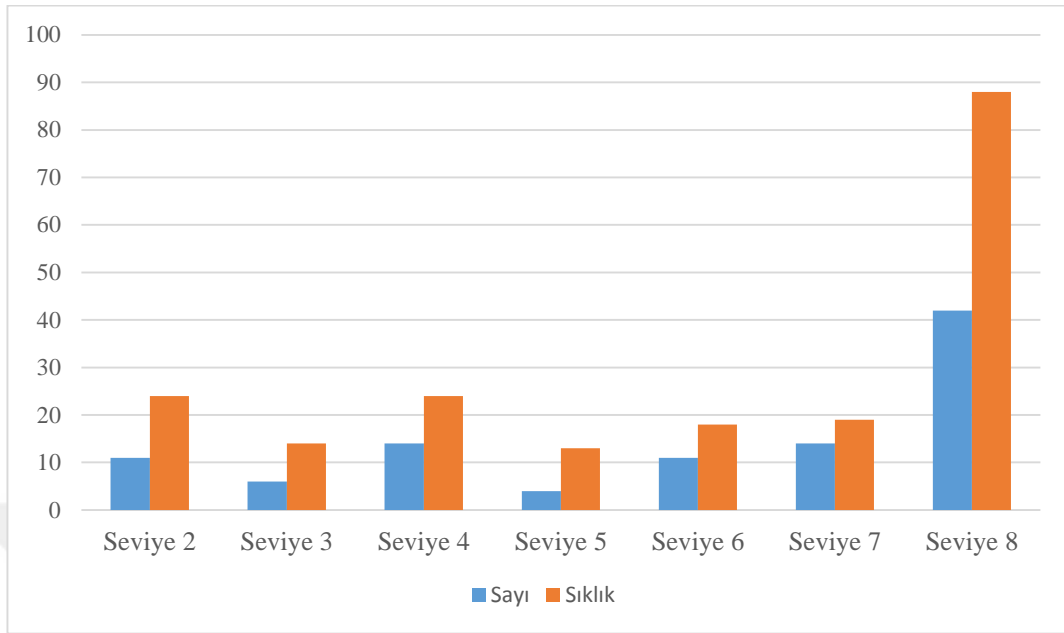
Şekil 4. Türkçe ve Türk kitaplarında deyimler

Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında seviyeler ilerledikçe deyim sayısının arttığı görülmüştür. Seviye 2'deki deyim sayısının düşüklüğü, bu kitabı kullanan öğrencilerin henüz okuma yazma öğrenme aşamasında olmalarından, seviye 5'teki deyim sayısının düşüklüğü ise okuma metinlerinin büyük bölümünün öğretici nitelikte olmasından kaynaklanmaktadır. Seviyeler ilerledikçe deyimlerin kullanım sıklığı da artmaktadır. İlk seviyelerde deyimlerin sayısı ile sıklığı yakınlık hatta eşitlik gösterirken, ileri seviyelerde farkın açıldığı görülmektedir.

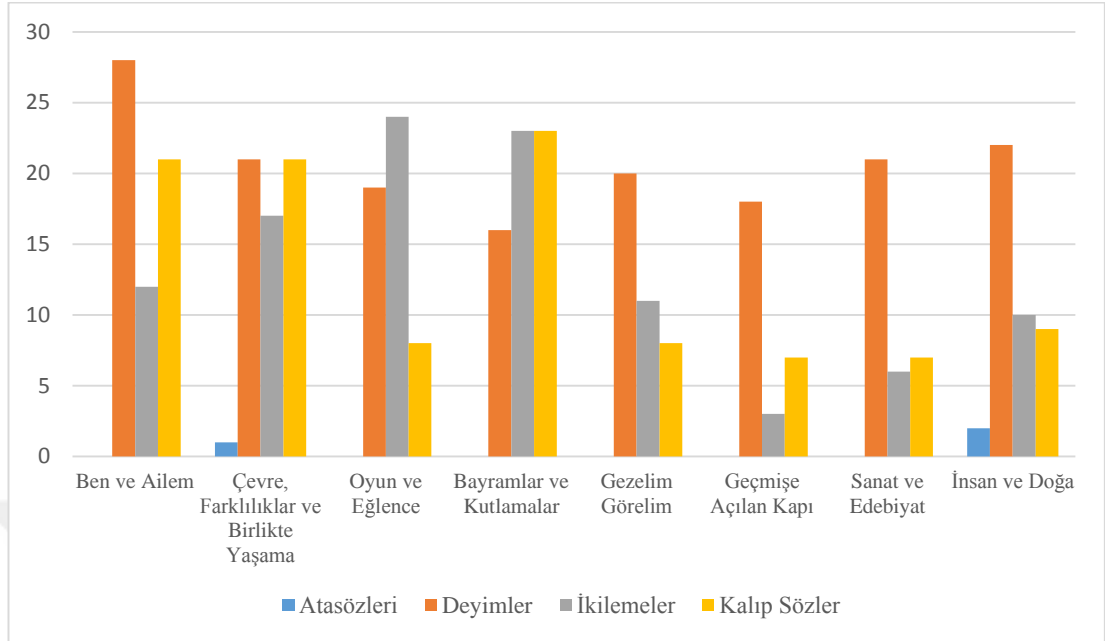
Şekil 5. Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında ikilemeler

Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında ikilemeler seviyelere göre artan bir nitelikte değildir. Seviye 2'deki kısa metinlerde ikilemeler bol sayıda yer almıştır. Seviye 3'te metinlerin büyük bir bölümü tanıtım şeklinde bilgilendirici türde olduğundan ikilemelerin sayısı düşüktür. Seviye 7'deki ikilemelerin sayısının yüksekliği ise dikkat çekicidir. İkilemeler sayı ve sıklık bakımından benzerlik göstermektedir.

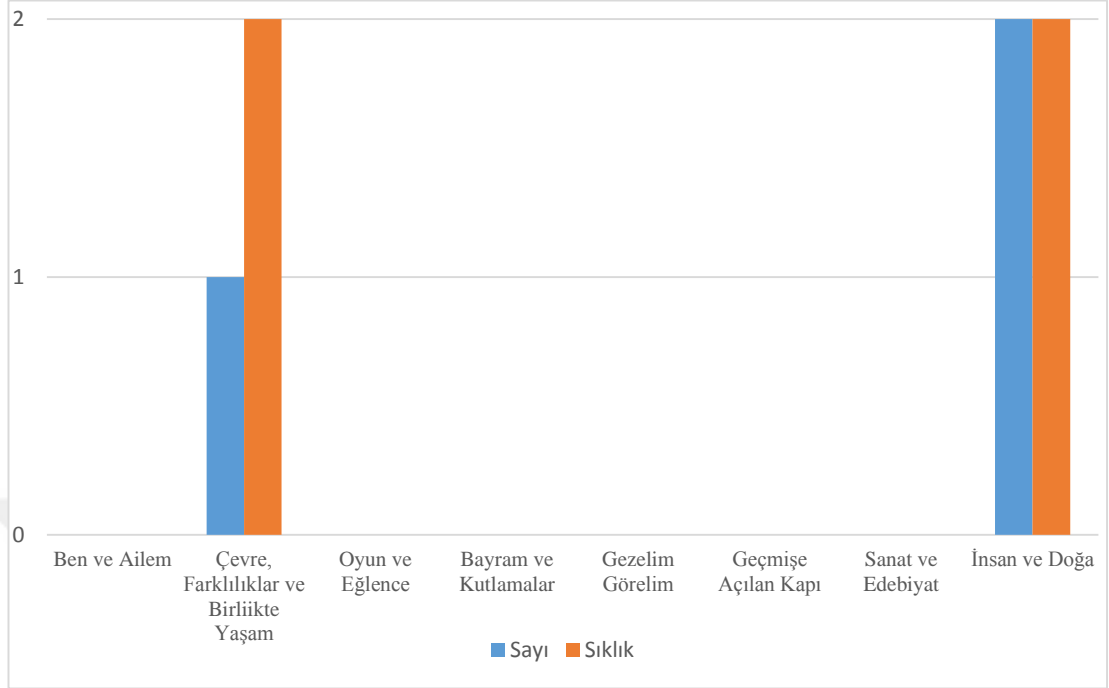
Şekil 6. Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında kalıp sözler

Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında kalıp sözler seviyelere göre artmamaktadır. Senaryo tabanlı olarak hazırlanmış her seviyenin, hemen her temasında yer alan kurgusal karakterler, kalıp sözlerin yer almasında oldukça etkili olmuştur. Söz konusu karakterler aracılığıyla öğrencilere tema başında selamlaşma, tema sonunda vedalaşma ifadelerine yer verilmiştir. Seviye 5 ve seviye 3'te bilgilendirici metin türleri daha fazla yer aldığından kalıp sözlerin sayısı düşüktür. Kalıp sözlerin sıklıkları okuma metinlerindeki sayılarına oranla 5. Seviyede üç katı, 2., 3. ve 8.seviyelerde ise iki kat değere sahiptir. Diğer seviyelerde sıklık değeri daha düşük durumdadır.

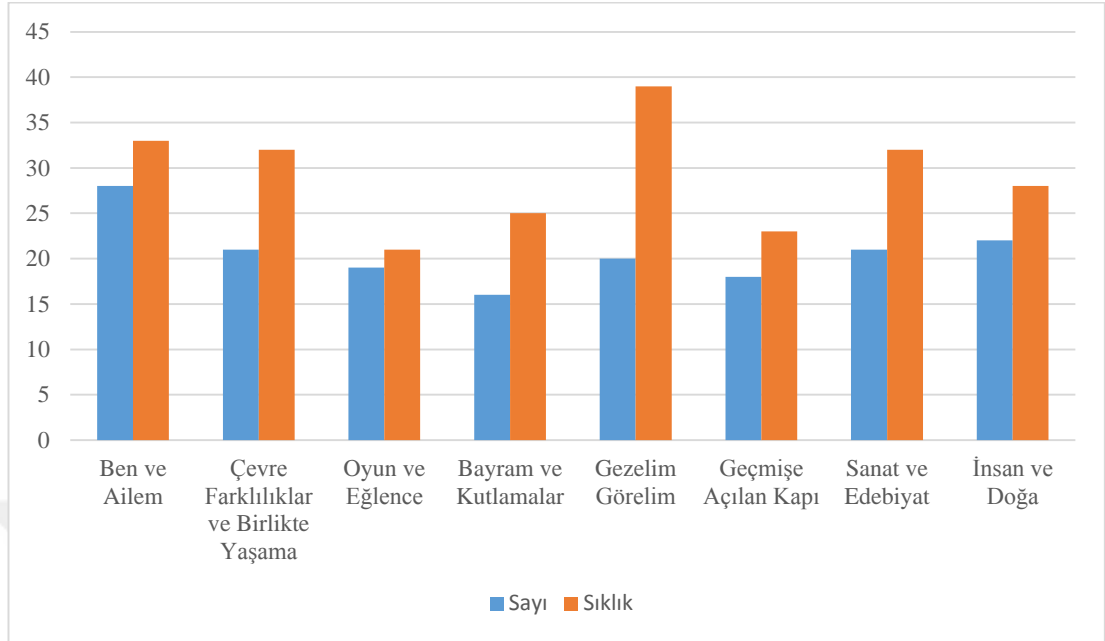
Şekil 7. Türkçe ve Türk Kültürü kitap temalarına göre atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler

Türkçe ve Türk Kültürü kitap temaları içerdikleri deyim sayıları bakımından benzerlik göstermektedir, Ben ve Ailem teması 28 deyim ile en yüksek, Oyun ve Eğlence teması 16 deyim ile en düşük sayıya sahiptir. En fazla ikileme alt tema olarak çocuk oyunları, şarkılar ve ninnileri içeren Oyun ve Eğlence temasında yer alırken, Geçmişe Açılan Kapı en az ikilemeye sahip olan temadır. 8 seviyede yer bulabilen toplam 3 atasözünden 2'si İnsan ve Doğa temasında, 1'i ise Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama temasında yer almıştır. Kalıp sözler Ben ve Ailem, Çevre Farklılıklar ve Birlikte Yaşama, Bayram ve Kutlamalar temalarında diğer temalara kıyasla iki kattan fazla sayıdadır. Kalıp sözlerin bu üç temadaki dağılımı oldukça benzerlik gösterirken, kalan beş temadaki dağılımın da aynı özelliğe sahip olduğu görülmektedir. İkileme, deyim ve kalıp sözlerin dağılımları temaların içerdikleri alt temalara göre değişiklik göstermektedir.

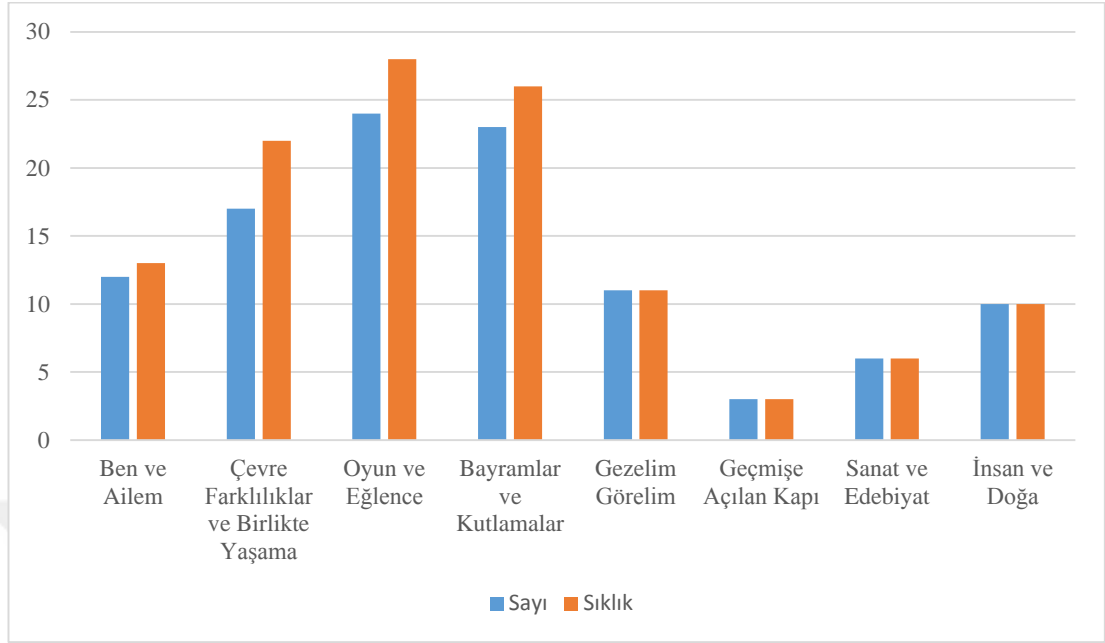
Şekil 8. Türkçe ve Türk Kültürü kitap temalarında atasözleri

Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarının okuma metinlerinde atasözlerine yalnızca iki temada yer verilmiştir. Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama temasında yer alan atasözü iki kez kullanılırken, İnsan ve Doğa temasındaki atasözlerine birer kez yer verilmiştir. Dilimizde bulunan binlerce atasözünden yalnızca üçü kitaplarda yer bulabilmiştir.

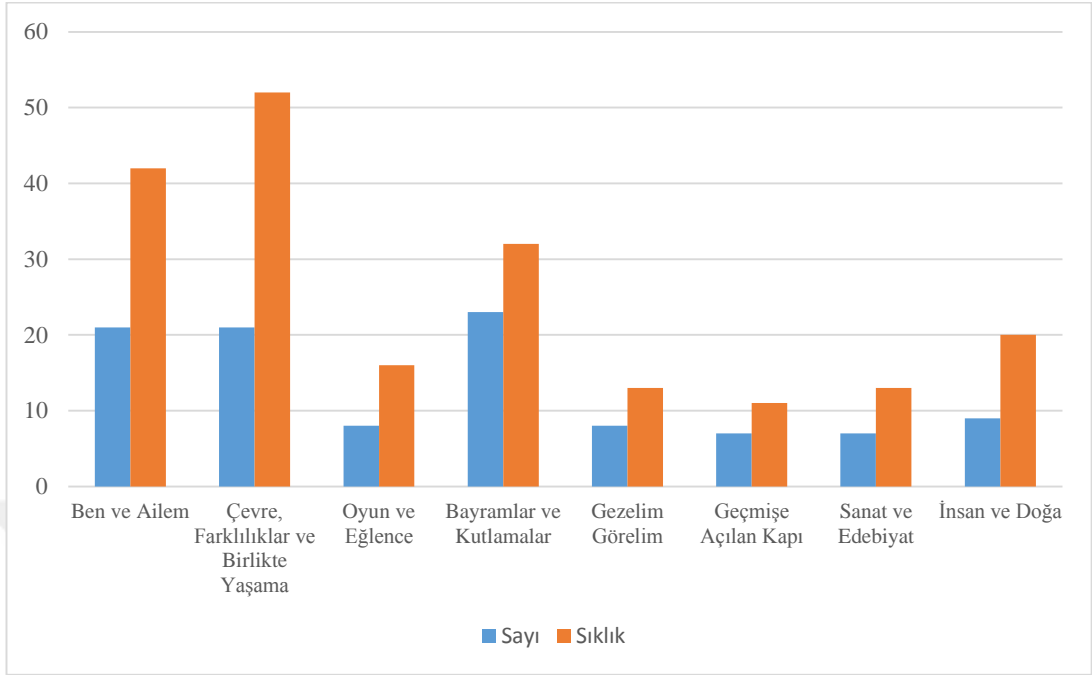
Şekil 9. Türkçe ve Türk Kültürü kitap temalarında deyimler

Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında deyimlerin temalara göre dağılımı benzerlik göstermektedir. Oyun ve Eğlence temasında deyimlerin daha az olması bu temada Türk oyunlarının nasıl oynandığının tarif edildiği, halk oyunlarının anlatıldığı, şarkı ve türkülerin yer aldığı metinlerin olmasındandır. Ayrıca bu temadaki okuma metinlerinde deyimlerin çoğuna birer kez yer verilmiştir. Gezelim Görelim temasındaki deyimler iki kata varan sıklık sayısına sahiptir. Diğer temalarda bu denli bir sayıya ulaşamamıştır.

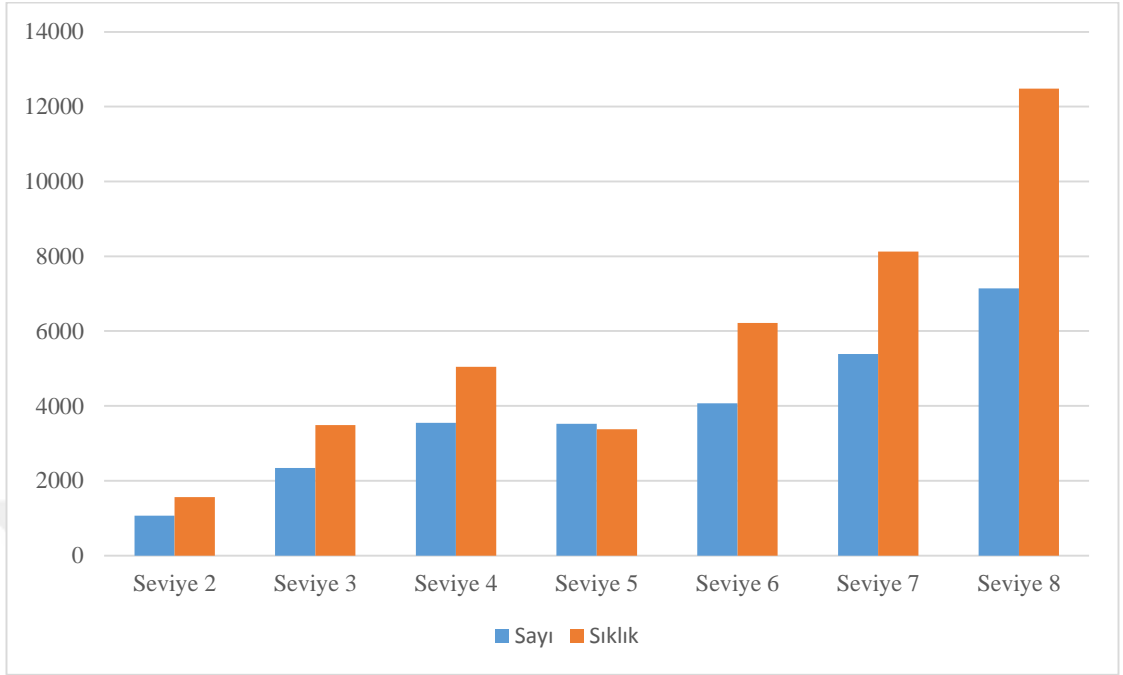
Şekil 10. Türkçe ve Türk Kültürü kitap temalarında ikilemeler

Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında ikilemelerin temalara göre dağılımı benzerlik göstermemektedir. Oyun ve Eğlence teması çocuk oyunlarında geçen oyun sözleri, tekerlemeler, şarkıları içerdiğinden en yüksek ikileme sayısına sahiptir. Destanlar, tarihi kahramanlar, Cumhuriyet'in kuruluşu, Osmanlı gibi konuların yer aldığı Geçmişe Açılan Kapı temasında ikilemeler en az sayıda yer bulmuştur. İkilemelerin sayı ve sıklıklarının çoğu temada eşit ya da benzer olduğu görülmektedir.

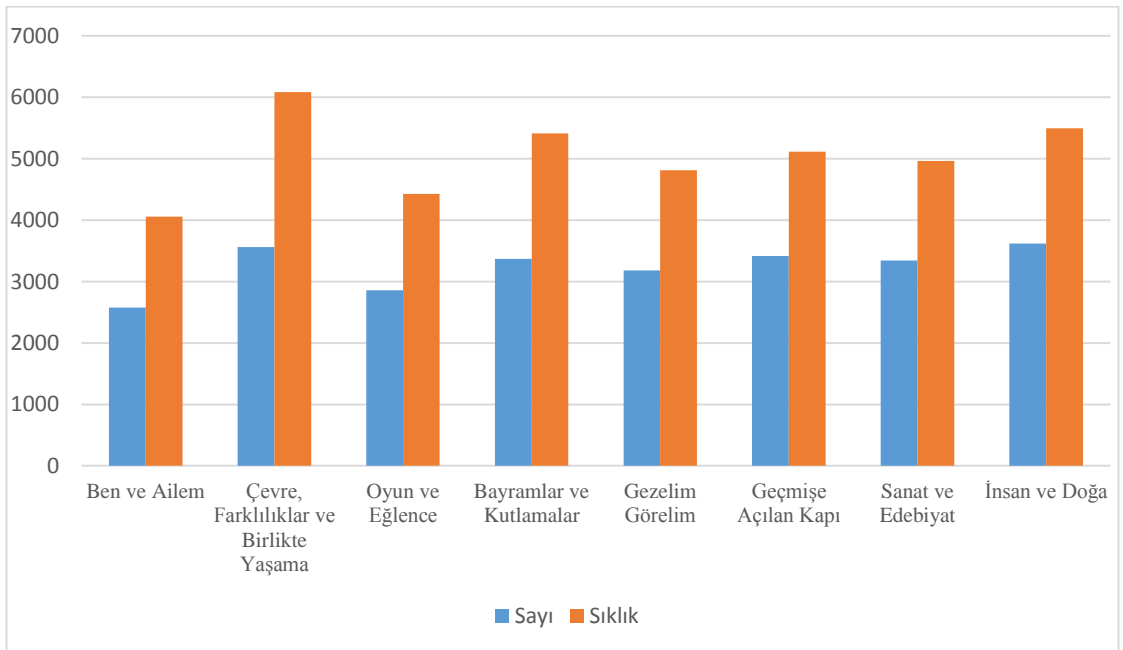
Şekil 11. Türkçe ve Türk Kültürü kitap temalarında kalıp sözler

Türkçe ve Türk Kültür kitap temalarında kalıp sözler Ben ve Ailem, Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama ve Bayramlar ve Kutlamalar temalarında öne çıkmaktadır. İlgili temalar aile, akrabalık, arkadaşlık, evrensel değerler, ortak yaşam, saygı, sevgi, iletişim, resmi ve dini bayramlar, doğum günleri, düğünler gibi konuları içerdiğinden bu temalarda kalıp sözler geniş yer bulmuştur. Türkiye'nin tarihi ve turistik mekanlarının, doğal güzelliklerinin, Türk tarihinin, müziğinin, el sanatlarının anlatıldığı temalarda kalıp sözlerin sayısının daha düşük olması olağandır.

Şekil 12. Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarının seviyelere göre söz varlığı

Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında yer alan okuma metinlerindeki sözcük sayısı, seviye ilerledikçe artan bir yapıdadır. Sözcük sayısının sıklık ile en yakın olduğu seviye 5. Seviye iken aralarındaki farkın en yüksek olduğu seviye 8. Seviyedir.

Şekil 13. Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarının temalara göre söz varlığı

Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında yer alan okuma metinlerindeki sözcük sayısının temalara göre dağılımı benzerlik göstermektedir. İlk tema olan Ben ve Ailem’de sayının düşük olması bu temada kurgusal karakterlerin aile ve arkadaşlarını tanıttığı kısa metinlerin yer almasına bağlanabilir. Sıklık bakımından en yüksek oran Çevre, Farklılıklar ve Birlikte Yaşama temasındadır. Diğer tüm temalarda sözcük sayıları ile sıklık oranlarının benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır.

5.2. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma yurt dışında yaşayan Türk çocukları için hazırlanmış Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarının, söz varlığı öğelerinden olan atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler bakımından durumunu ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda hazırlanmış bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümü olan Giriş Bölümünde çalışmanın konusu, amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıkları belirtilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü olan Kuramsal Çerçeve ile ilgili alanyazın taraması yapılmıştır. Bu bölümde ilk olarak dil, ana dili, ikinci dil, yabancı dil gibi temel kavramlara yer verilmiş, yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının pek çoğu için Türkçenin ana dili olmasının yanı sıra ikinci dil hatta yabancı dil olabileceğinden söz edilmiştir. Yurt dışında yaşayan Türk çocuklarına Türkçe öğretiminin tarihçesi, bunun hangi ülkelerde nasıl yapıldığı, bu konuda sorumlu olan Milli Eğitim Bakanlığı’nın ilgili birimleri ve çalışmaları, Türkçe ve Türk Kültürü öğretmenlerinin görevlendirilme sistemi, yurt dışında yürütülen Türkçe ve Türk Kültürü derslerinin işleyişi hakkında bilgi verilmiştir. Türkçe ve Türk Kültürü dersi için geçmişten günümüze hangi programların hazırlandığı, mevcut derslerin hangi programa göre gerçekleştirildiği, programın ve ona uygun olarak hazırlanan ders kitaplarının özellikleri anlatılmıştır. Türkçenin söz varlığının sahip olduğu özellikler, söz varlığı-sıklık ilişkisi açıklandıktan sonra, söz varlığı öğelerinden atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözlerin taşıdığı nitelikler, bunların kaynaklardaki sınıflandırmalarına yer verilmiştir. Kişisel söz varlığının açıklanması, yurt dışında yaşayan Türk çocuklarının kişisel söz varlıkları durumlarının anlatılmasının ardından konu alanıyla ilgili daha önceden yapılmış çalışmalara yer verilerek bölüm sonlandırılmıştır.

Üçüncü bölüm olan Yöntem Bölümünde çalışmanın doküman inceleme yöntemiyle yapıldığı, verilerin Türkçe ve Türk Kültürü 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 kitaplarının okuma

metinlerinden elde edildiği, ilgili metinlerde yer alan atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözlerin tespit edilip, sıklık dizinlerinin oluşturulduğu belirtilmiştir.

Dördüncü bölüm olan Bulgular Bölümünde Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarının okuma metinlerinde yer alan atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler önce her kitap seviyesi için ayrı ayrı tablolar halinde belirtilmiş, daha sonra bunların seviye ve temalara göre dağılımlarını göstermek amacıyla seviye ve tema esaslı tablolar düzenlenmiştir. Son olarak Türkçe ve Türk Kültürü ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinin söz varlığı ve sıklıklarının içeren tabloya yer verilmiştir.

Bulgulardan elde edilen sonuçlara göre; Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarının okuma metinleri öğrenci seviyelerine göre artan sözcük sayısına sahiptir. Seviyeler ilerledikçe metinlerin uzayıp, farklı sözcüklerin kullanılması MEB'in öğrenciye görelilik ilkesine uygun bir durumdur. Sözcük sayısı seviyelere göre artarken atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler için bu durum geçerli değildir. Bir dilin kültür yansıtıcısı olan kalıplaşmış dil birimlerinin öğrenci seviyelerine paralel olarak kitaplarda yer bulması çok daha yerinde bir durum olacaktır. Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarının söz varlığı herhangi bir temada diğerlerine göre orantısız çokluk ya da azlık göstermemektedir. Sözcük sayısı temalara göre benzerlik gösterirken atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözlerin sayısı için bu durum söz konusu değildir. Temalarda yer alan alt temalara ilişkin olarak okuma metinlerinde deyimlerin, ikilemelerin ve kalıp sözlerin yoğun olarak yer aldığı ancak atasözlerine iki tema dışında yer verilmediği görülmüştür. Söz gelimi Oyun ve Eğlence temasında çocuk oyunları, şarkılar, tekerlemeler alt tema olduğundan ikilemeler oldukça sık kullanılırken, Bayram ve Kutlamalar temasında kutlama işlevinde pek çok kalıp söze yer verildiği görülmüştür. Kitaplarda yer alan okuma metinlerinin kurgusal olmayan bilgilendirici türde olması atasözleri, deyim, ikileme ve kalıp sözlerin bu metinlerde yer bulmasını zorlaştırmıştır. Temalarda yer alan kurgusal karakterler özellikle kalıp sözlere yer verme konusunda yeterince iyi değerlendirilememiş, çoğunlukla selamlaşma ve vedalaşma ifadeleriyle yetinilmiştir. Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında yer verilen atasözü, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözlerin pek çoğu yalnızca bir kez kullanılmış, öğrencilerin farklı bağlamlarda karşılaşmasına fırsat verilmemiştir. Atasözleri her seviye ve temada oldukça az sayıda yer almıştır. Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarında ikilemelerin aynı sözcüğün tekrarlanmasıyla oluşmaları, deyimlerin ise sonu mastar halde bitenleri çok sayıda yer almıştır. Kalıp sözlerin çoğu ise selamlaşma ve vedalaşma ifadesi olarak yer bulabilmiştir. Biçim ve işlev bakımından tekdüzelik söz konusudur.

Türkçe ve Türk Kültürü kitaplarının her seviye ve temasında belirli bir metin türünün tekrar tekrar kullanılması yerine farklı metin türlerine yer verilmesi öğrencilerin okuma motivasyonunu artıracak, kitap yazarlarına farklı atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözlere yer vermeleri konusunda fırsat sunacaktır. Kitapların okuma metinlerindeki atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözler yalnızca bir kez değil, farklı bağlamları gösterecek şekilde birden çok kez yer alması öğrencilerin kişisel söz varlığını artırmasına yardımcı olacaktır. Atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözlerin tek bir işlev ya da biçiminin tekrar tekrar kullanılması yerine diğer biçim ve işlevlerinin de öğrencilere sunulmasının daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

Türkçe ve Türk Kültürü kitapları okuma metinlerindeki sözcük sayısının seviyelere göre artışı kalıplaşmış sözlere de yansıtılabilir. Her seviyenin sonunda alfabetik ya da tematik bir sözlük yer alabilir, bu sözlükte atasözleri ve deyimlere de yer verilebilir. Her tema için öğrencilere kazandırılması hedeflenen atasözü, deyim ve kalıp sözler belirlenip, seviyeler ilerledikçe sayı artırılabilir. Bu sayede kitaplardaki sarmal tema düzeni kalıplaşmış sözlere de yansıtılabilir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2006). *Anadilimizin söz denizinde* (2. Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2015). *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim* (6. Basım). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2018). *Türkçenin Sözcük Varlığı* (2. Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Bağcı Ayrancı, B., Mete, F., Keskin, H. (2017). İki Dilli Türk Çocukları İçin “Türkçe ve Türk Kültürü” Kitaplarının Şekil Açısından Değerlendirilmesi. *Aydın TÖMER Dil Dergisi*, 2(2), 15-55
- Baş, B. ve Karadağ Ö. (2012). Söz Varlığı Üzerine Yurt Dışında ve Türkiye’de Yapılmış Temel Araştırmalar. *Milli Eğitim Dergisi*, 193, 81-105.
- Bekar, B. (2016). Almanya’da Türkçenin Ana Dili Olarak Öğretimiyle ve Türklerin Türkçe Kullanımlarıyla İlgili Kaynakça Derlemesi. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken / Journal of World of Turks*, Vol. 8, No 3, 285-302.
- Belet-Boyacı, Ş. D. ve Genç-Ersoy, B. (2015). YURT DIŞINDA YAŞAYAN TÜRK ÇOCUKLARINA SÖZCÜK ÖĞRETİMİ SÜRECİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. Vol. 10/15, 159-180.
- Bölükbaş-Kaya, F., Hançer, F. B. ve Golynskaia, A. (2019). İki Dillilik: Tanımı ve Türleri Üzerine Kuramsal Tartışmalar. *International Journal of Languages’ Education and Teaching*, Vol. 7, Issue 2, 98-113.
- Cummins, J. (1979). Linguistic Interdependence and the Educational Development of Bilingual Children. *Review of Educational Research*, Vol. 49, No 2, 222-251.
- Çakır, M. (2002). Almanya’daki Çok Kültürlü Ortamlarda Türkçenin Anadili Olarak Kullanımı. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2002-2003, 39-58.

Çelik, N. (2017). Yurt Dışındaki Türk Çocuklarına Türkçe Öğretiminde Kullanılan Ders Kitapları Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Türkoloji Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, 2(1), 21-33.

Çelik, Y. ve Gülcü, İ. (2016). Yurtdışında Kullanılan Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 287-296.

Çınar, İ. ve İnce, B. (2015). Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarındaki Söz Varlığına Derlem Temelli Bir Bakış. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, Vol. 3, No 1, 198-209.

Demir, C. (2016). TÜRKÇE EĞİTİM ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE KİŞİSEL SÖZ VARLIĞI. *Milli Eğitim Dergisi*, 210, 141-161.

Demirbaş, H. (2014). *Eğitim ve Kültür Açısından Avrupa'daki Türk Çocukları. Sorunlar – Çözümler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Durmuş, M. ve Okur, A. (2013). *Yabancılara Türkçe Öğretimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Ergin, M. (1989). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.

Gökdayı, H. (2020). *TÜRKÇEDE KALIP SÖZLER*. İstanbul: Kriter Yayınevi.

Güzel, A. (2010). *İki Dilli Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Hatiboğlu, V. (1981). *Türk Dilinde İkileme*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Humboldt, W. v. (1836). *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts*. Berlin: Königlich Akademie.

İmer, K., Kocaman A. ve Özsoy A.S. (2011) *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Karadağ, Ö. ve Baş, B. (2019a). *Türkçe ve Türk Kültürü Öğretimi*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Karadağ, Ö. ve Baş, B. (2019b). Türkçe ve Türk Kültürü Dersine Dair İhtiyaç Analizi. *Sakarya University Journal of Education*, 9(3), 434-454.

KHK, Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (14 Eylül 2011). Resmi Gazete (28054). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/09/20110914-1.htm>

Kolay, G. (2018). *Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocukları İçin Hazırlanmış Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarında Kültürel Öğeler*. T.C Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Bolu.

Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Mete, F., Yeşilyurt, E., Keskin, H. (2018). İkidilli Türk Çocukları İçin Hazırlanan “Türkçe ve Türk Kültürü” Kitaplarında Atasözü Öğretimi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*. Vol. 6, Issue 2, 174-183.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2017). *Kalkınma için uluslararası işbirliği altyapısının geliştirilmesi programı (KAGEP). Türkçe/Türk kültürü dersi mevcut durum analizi*. Ankara: MEB.

Milli Eğitim Bakanlığı (2018a). *Türkçe ve Türk Kültürü Ders Öğretim Programı. (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Seviyeler)*. Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı (2018b). *Türkçe ve Türk Kültürü 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Milli Eğitim Bakanlığı (2020). *PISA Okuma Becerileri Alanı*. https://ula.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_01/17162407_Sunu_PISA_okuma_becerileri.pdf

Milli Eğitim Temel Kanunu (Kanun No. 1739). Resmi Gazete (24 Haziran 1973). Erişim 25 Haziran 2023. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1739.pdf>

Saussure, F. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri*. (B. Vardar, Çev.). İstanbul: Multilingual Yayınları.

Sevim, O. (2018). OKUMA, KELİME HAZİNESİ VE SÖZ VARLIĞI İLİŞKİSİ. O. Sevim ve Y. Söylemez (Ed.), *Okuma Eğitimi* içinde (s. 41-62). Nobel Akademik Yayıncılık.

Subaşı, L. (1988). *Dilbilimi açısından deyim kavramı ve Türkiye Türkçesindeki örneklerin incelenmesi*. (Yüksek Lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara. Erişim adresi: https://www.academia.edu/31578246/Dilbilimi_Acisindan_Deyim_Kavrami_ve_Turkiye_Turkcesindeki_Orneklerin_Incelenmesi

Şen, Ü. (2010). Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarının Ana Dili Eğitimine Yönelik Milli Eğitim Bakanlığı Bünyesinde Yapılan Çalışma ve Uygulamalar. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken / Journal of World of Turks*, Vol. 2, No 3, 239-253.

Şen, Ü. (2016). İki Dilli Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi: İlk Öğretmenler ve İlk Türkçe Dersi Öğretim Programı. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 1023-1036.

Şen, Ü. (2020). Millî Eğitim Bakanlığının Yurt Dışına Türkçe ve Türk Kültürü Dersi Öğretmeni Görevlendirme Politikasının Yıllara Göre Değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8 (1), 217-236.

Türkben, T. (2018). Söz Varlığını Belirlemeye ve Geliştirmeye Yönelik Araştırmaların Değerlendirilmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 22, 993-1032.

Uluçam-Wegmann, A. I. (2014). Batı Avrupa'da Göçmen Türk Çocuk ve Gençlerinin Dil Edinimleri ve Edinçlerine İlişkin Durumları, Eğitim Kurumlarındaki Konumları –Almanya

Örneği-. K. İşeri, G. Çetinkaya, T. Çelik, D. Uçgun, S. Demirgüneş, T. Daşöz ve Y. Gencer (Yay. haz.). *Türkçe Eğitiminde Kuramsal Ve Uygulamalı Çalışmalar* içinde (s. 175-190). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Uzun, G. L. (2014). Neden ve Nasıl Bir İkidillilik ve Bunun İçin Nasıl Bir Anadili Öğretimi. K. İşeri, G. Çetinkaya, T. Çelik, D. Uçgun, S. Demirgüneş, T. Daşöz ve Y. Gencer (Yay. haz.). *Türkçe Eğitiminde Kuramsal Ve Uygulamalı Çalışmalar* içinde (s. 191-206). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Vardar, B. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Yağmur, K. (2007). İkidilli Çocukların Dil Becerilerinin Ölçümü ve Eşik Kuramı. *Dil Dergisi*, 135, 60-75.

Yağmur, K. (2013). Dil Öğretiminde Ana Dili, İkinci Dil ve Yabancı Dil Kavramları. M. Durmuş ve A. Okur (Ed.), *Yabancılara Türkçe Öğretimi El Kitabı* içinde (s. 181-200). Ankara: Grafiker Yayınları.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, C. (2012). *Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi. (Almanya Örneği)*. Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. Ankara.

EKLER

EK 1.

ÖĞRENCİNİN AKADEMİK ÖZGEÇMİŞİ

Kişisel Bilgiler			
Adı ve Soyadı	Esra Kaçan Şener		
E-postası/Web Sayfası			
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce, Almanca		
Uzmanlık Alanı	Almanca Öğretmenliği		
Öğrenim Bilgileri			
	Üniversite	Bölüm	Yıl
Lisans	Ege Üniversitesi	Alman Dili ve Edebiyatı	2009-2014
Tez Başlığı	Yurt Dışında Yaşayan Türk Çocukları İçin Hazırlanmış Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi		
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Kuthan Kahramantürk		
Akademik Eserler			
-			
Alanıyla İlgili Bilimsel Kuruluşlara Üyelikler			
-			
Alanıyla İlgili Aldığı Ödüller			
-			

